

T.C.
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

FUTBOL HAKEMLERİNİN KLASMANLARINA
GÖRE MESLEKİ YETERLİLİKLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(10. BÖLGE ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Ahmet DİNÇ

2013- NIĞDE

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

FUTBOL HAKEMLERİNİN KLASMANLARINA
GÖRE MESLEKİ YETERLİLİKLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(10. BÖLGE ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Ahmet DİNÇ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Rüçhan İRİ

2013- NİĞDE

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç..Dr. Rüçhan İRİ danışmanlığında AHMET DİNÇ tarafından hazırlanan "Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Mesleki Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi (10. Bölge Örneği)" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih:

JÜRİ :

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Rüçhan İRİ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Serkan İBİŞ

Üye : Yrd. Doç. Dr. İlnal KARLI

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye futbol federasyonuna bağlı 10. Bölge futbol hakemlerinin klasmanlarına göre mesleki yeterliliklerini incelemektir. Schyns ve Von Collani (2002) tarafından geliştirilmiş olan Mesleki Yeterlilik Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2011-2012 Futbol Sezonunda görev alan futbol hakemleri oluşturmaktadır. Tarama modelindeki araştırmanın örnekleme ise 2011-2012 futbol sezonunda Türkiye Futbol Federasyonuna bağlı 10. Bölgedeki 78 futbol hakeminden oluşmaktadır. Verilerin analizinde gruplar arasında fark olup olmadığını tespit edebilmek için bağımsız gruplarda t-testi ve parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis testi kullanılmıştır ve bazı kişisel değişkenlerle mesleki yeterlilik arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla da Pearson korelasyon testi uygulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre yabancı dil bilen hakemlerle yabancı dil bilmeyen hakemler arasındaki farka göre, yabancı dil bilen hakemlerin mesleki vizyonlarının daha yüksek olduğu, hakemlerin aylık ortalama gelirleriyle mesleki yeterlilikleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki, yine yaşları ile mesleki vizyon ve yeterlilikleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki ve mesleki güvenleri ile de mesleki yeterlilikleri ve vizyonları arasında pozitif anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Yeterlilik, Klasman, Futbol Hakemleri

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the professional competence of the football referees within the 10th Region which is bound to Turkish Football Federation, according to their classifications. Professional Competence Scale developed by Schyns and Von Collani (2002) was used as the data collection tool. The referees who served in 2011-2012 Football Season is the universe of the study. The sample of the study which is a model of scanning is the 78 referees in 2011-2012 football season in the 10th Region that is bound to Turkish Football Federation. While analyzing the data to determine whether there is difference between the groups, t-test and non-parametric Kruskal Wallis test were applied for independent groups. Pearson's Correlation test was applied to determine whether there is a relation between personal variables and professional competence.

According to the findings, the professional visions of the referees who know foreign language are higher; there is a positive significant relation between the average monthly incomes and professional competences of the referees. Also there is a positive significant relation between the ages and professional visions and competence of the referees and a positive significant relation was discovered between the professional confidence and competence and visions of the referees.

Key words: Professional Development, Classification, Football Referees

ÖNSÖZ

Bu çalışma klasmanlarına göre futbol hakemlerinin mesleki yeterliliklerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Türkiye futbol liglerinde görev yapan hakemler, görev aldıkları maçlarda birtakım eksikliklerinden dolayı eleştiri oklarına hedef olmaktadır, bu eleştiriler bir futbol hakeminin, müsabaka süresince iyi bir performans sergilemesi için, oyun içindeki ve oyun dışındaki yeterliliklerine tam olarak sahip mi? gibi soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır. Araştırmada, ortaya çıkan bu soru işaretlerinin cevapları aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmamda göstermiş oldukları yardımlardan dolayı uygulamalarımı üzerinde yürüttüğüm 10. Bölge Klasman Hakemlerine teşekkür ederim. Akademik başarılarımın bir başlangıcı olacağına ve ileriki yaşamımda bana büyük katkılar sağlayacağına inandığım bu çalışmama özverili katkılarından dolayı tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Rüçhan İRİ hocama şükranlarımı arz ederim. Çalışmalarım da akademik destek sağlayan Yrd. Doç. Dr. Ünal KARLI' ya ve Öğr. Gör. Levent VAR' a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet DİNÇ

OCAK-2013

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Problem Cümlesi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Futbol	4
2.1.1. Futbolun Tarihi Gelişimi	5
2.1.1.1. Futbolun Dünyadaki Tarihi Gelişimi	5
2.1.1.2. Futbolun Türklerde Tarihi Gelişimi.....	8
2.1.2. Futbolun Karakteristik Özellikleri	10
2.2. Hakem	11
2.2.1. Futbol Hakemliği	12
2.2.2. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi ve Misyonu	14
2.2.3. Futbol Hakemi Olma Şartları.....	15
2.2.3.1. Aday Hakemlik İçin Gerekli Belgeler	15
2.3. Futbol Oyun Kuralları ve Hakem	16

2.3.1. Futbol Oyun Kurallarında Belirtilen Hakemin Yetki ve Görevleri	16
2.3.2. Futbol Hakemliği Klasmanları.....	18
2.3.2.1. Herkes İçin Futbol Hakemliği (HİF)	18
2.3.2.2. İl Hakemliği (İL)	18
2.3.2.3. Bölgesel Yardımcı Hakem (BYH)	19
2.3.2.4. Bölgesel Hakem (BH).....	20
2.3.2.5. Ulusal Yardımcı Hakem (UYH).....	21
2.3.2.6. Ulusal Hakem (UH).....	22
2.3.2.7. Üst Klasman Yardımcı Hakem (ÜKYH).....	23
2.3.2.8. Üst Klasman Hakem (ÜKH)	23
2.3.2.9. FIFA Unvanlı Yardımcı Hakemler (FIFA).....	24
2.3.2.10. FIFA Unvanlı Hakemler (FIFA).....	25
2.4. Yeterlilik Kavramı	25
2.5. Mesleki Yeterlilik Niçin Önemlidir?	27
2.5.2. Futbol Hakemlerinin Değerlendirilme Kriterleri.....	28
2.5.2.1. Orta Hakemlerin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi.....	28
2.5.2.2. Yardımcı Hakemlerin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi	30
2.5.2.3. Dördüncü Hakemin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi	31
2.5.2.4. Mesleki Yeterlilik İle İlgili Yapılmış Araştırmalar	32
3. GEREÇ VE YÖNTEM	35
3.1. Araştırmanın Modeli.....	35
3.2. Evren ve Örneklem.....	35
3.3. Veri Toplama Aracı	37
3.3.1. Mesleki Yeterlilik Ölçeğinin Türk Popülasyonuna Uyarlanması.....	37
3.4. Verilerin Toplaması.....	39
3.5. Verilerin Analizi.....	39
4. BULGULAR.....	41

5. TARTIŞMA VE SONUÇ	50
6. ÖNERİLER	55
7. KAYNAKLAR	56
EKLER	60
ÖZGEÇMİŞ	62

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.	Bölge Faal Futbol Hakemlerinin İllere Göre Dağılımı.....	37
Tablo 2.	Futbol Hakemlerinin Yaş, Aylık Ortalama Gelir Düzeyi, Hakemlik Klasmanı Tanımlayıcı İstatistikleri	37
Tablo 3.	KMO Ve Bartlett Küresellik Testi Tablosu	39
Tablo 4.	Faktör Analizi Sonucunda, Faktör Yükleri, Ortak Varyans Değeri ve İç Tutarlılık Değeri	39
Tablo 5.	Futbol Hakemlerinin Öğrenim Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları	42
Tablo 6.	Futbol Hakemlerinin Medeni Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları	42
Tablo 7.	Futbol Hakemlerinin Yabancı Dil Bilme Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları	43
Tablo 8.	Futbol Hakemlerinin Bulundukları Klasmanlara Göre Yüzde Frekans Dağılımları	43
Tablo 9.	Futbol Hakemlerinin Hakemlikten Başka Mesleklerine Göre Yüzde Frekans Dağılımları	44
Tablo 10.	Futbol Hakemlerinin Hakemlikten Önce, Liglerde Futbol Oynama Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları.....	44
Tablo 11.	Futbol Hakemlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Alt Boyutlara İlişkin Betimsel İstatistikleri ve Bağımsız T-Testi Sonuçları	45
Tablo 12.	Futbol Hakemlerinin Yabancı Dil Bilme Değişkenine Göre Alt Boyutlara İlişkin Betimsel İstatistikleri ve Bağımsız T-Testi Sonuçları	45

Tablo 13.	Futbol Hakemlerinin Hakemlikten Önce, Liglerde Futbol Oynama Değişkenine Göre Alt Boyutlara İlişkin Betimsel İstatistikleri ve Bağımsız T-Testi Sonuçları	46
Tablo 14.	Futbol Hakemlerinin Öğrenim Durumlarına Göre Mesleki Yeterlilik Farklılıklarının Değerlendirilmesi, Kruskal Wallis Testi Sonucu	47
Tablo 15.	Futbol Hakemlerinin Ortalama Hakemlik Klasmanlarına Göre Mesleki Yeterlilik Farklılıklarının Değerlendirilmesi, Kruskal Wallis Testi Sonucu	48
Tablo 16.	Korelasyon Testi.....	49

KISALTMALAR

FİFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
MHK	: Merkez Hakem Kurulu
EPAK	: Eğitim Planlama Alt Komisyonu
ÜKH	: Üst Klasman Hakemi
ÜKYH	: Üst Klasman Yardımcı Hakemi
UH	: Ulusal Hakemi
UYH	: Ulusal Yardımcı Hakemi
BH	: Bölgesel Hakem
BYH	: Bölgesel Yardımcı Hakemi
HİF	: Herkes İçin Futbol Hakemi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
ORT	: Ortalama Değer
F	: Frekans
%	: Yüzde
N	: Katılımcı Sayısı
$\bar{X}$	: Ortalama
χ^2	: Ki Kare
SS	: Standart Sapma
T	: T Testi
SD	: Serbestlik Derecesi
P	: Anlamlılık Düzeyi

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Günümüz modern toplumunun en yaygın ve etkili sosyal kurumlarından olan spor, toplumun merkezinde yer alan ve çok değer verilen, belli bir alt kültürle ait olmaktan çıkarak kitleleri peşinden sürükleyen popüler bir eğlence aracı olmak yanında toplumun gelişmesinde rol oynayan, uluslararası ilişkilere katkı sağlayan ve toplumu tanıtan sosyal bir olgudur (Erkal, 1992).

Son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de spora olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Bu sebeptir ki spor artık hayatımızda daha çok konuşulur ve dikkat çeker hale gelmiştir. Sporun en önemli dallarından birisi olan futbol da spor içindeki en popüler yerini üst sıralarda almıştır. Artık insanlar futbolla yatıp futbolla kalkar hale gelmişlerdir. Sahadaki futbolu oyun kuralları içerisinde yönetmeye çalışan hakemler de bu bakımdan çok büyük bir önem arz etmektedir.

Hakemlerin çalmış olduğu bir düdükle milyonlarca insanı hem maddi hem manevi bir şekilde ilgilendirir olmuştur. Doksan dakikalık zaman diliminin her dakikasında temposunu ve dikkatini kaybetmeden oyunu takip etmek zorunda olması ve karar verirken saniyeler içinde karar vermesi, hakemlerin işinin ne kadar zor olduğunu gösterir.

Spor branşları içinde futbol, günümüzde insanların ilgi odağı haline gelmiştir. Milyonların izlediği bu sporun saha içindeki yönetimi spor eğitimi almış, futbol hakemleri tarafından yapılmaktadır (Sunay, 1992).

Bir futbol maçının güzel, heyecan verici, Fair Play ilkeleri içerisinde, bol gollü geçmesinde, bitmesinde veya düzensiz, olaylı, kavgalı bir hava içerisinde oynanmasında hakemin rolü son derece önemlidir (Orta, 2000).

Bir futbol hakeminin, müsabaka süresince iyi bir performans sergilemesi için oyunla ilgili kendisinden beklenen fiziksel talepleri karşılaması gerekir. Ayrıca, hakemin müsabaka esnasında fiziksel ve psikolojik yükün altında olmasına karşın,

oyun süresince her an hızlı karar verebilmesi de önemlidir. Son yıllarda futbol oyununun temposunun önemli oranda artmasına bağlı olarak, hakemlerden istenen fiziksel talepler önemli oranda artmıştır. Yapılan bilimsel araştırmalar günümüzün üst düzey futbolunda aktivite profili ve psikolojik talepler hakkında detaylı bilgiler sağlamaktadır (Erişim, 2006).

Bir futbol hakeminin, müsabaka süresince iyi bir performans sergilemesi, için, oyun içindeki ve oyun dışındaki yeterliliklerine tam olarak sahip olması gerekir.

Bu çalışmada, klasmanlarına göre futbol hakemlerinin mesleki yeterliliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.1. Problem Cümlesi

Yoğun bir ilgiye sahip olan ve toplumun büyük kesimi tarafından takip edilen futbol müsabakaları, bu müsabakayı yöneten hakemler üzerinde ciddi bir takım yükümlülükler ve stres kaynakları oluşturabilmektedir. Bu yükümlülükler ve stres beraberinde hakemlerin mesleki yeterliliklerini sahaya tam olarak yansıtamamasına neden olmakta, bunun sonucunda hakemler gerek maç içinde, gerek maçtan sonra birtakım sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar hakemlerin gerek mesleki profesyonel hayatlarını, gerekse bireysel hayatlarını olumsuz etkileyecek noktada olabilmektedir.

Bu nedenle bu araştırmada, klasmanlarına göre futbol hakemlerinin mesleki yeterliliklerinin değerlendirilmesi problem cümlesinden yola çıkılarak bir dizi hipotez ortaya konmuş ve bu hipotezler üzerinden bazı analiz ve yorumlar verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, 10. Bölgede faal olarak görev yapan futbol hakemlerinin klasmanlarına göre mesleki yeterliliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sporun hayatımızda artık vazgeçilmezler arasında yerini alması ve herkesin spor yapması için, teşvik edici faaliyetlerin ve programların çoğalması ve yaygınlaşması sporun önemini artırmıştır. Günümüzde spor deyince akla gelen ilk spor dalı da futboldur. Futbolun oynanmasının kolay olması, oyun kurallarının kafa karıştırıcı olmaması, bir top bulunması halinde oynanabilmesi ve yüksek düzeyde seyir zevki olması bu sporu, diğer spor branşlarından daha gözde hale getirmiştir. Bu bakımdan futbolu yöneten hakemlerin maçlarda çaldıkları her düdük sorgulanır hale gelmiştir. Hakemlerle ilgili araştırmalara bakıldığında daha çok hakemlerin fiziksel ve fizyolojik özellikleri ele alınmış çalışmalara rastlamak mümkündür. Ancak hakemlikte çok önemli olan, hakemlerin yüksek performansta müsabaka yönetmeleri ve daha üst klasmanlara yükselebilmeleri için, hakemlerde bulunması gereken en önemli şartlardan birisi olan, mesleki yeterliliklerinin değerlendirildiği bilimsel çalışmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu çalışma, alanında yapılacak ilk çalışmalardan olması ve hakemlerin mesleki yeterliliklerinin klasmanlar arasındaki farkları ortaya koyma açısından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

- Araştırmanın örneklemini oluşturan kurum ve sayısının çalışanların araştırma evrenini yansıtması bakımından yeterli olduğu,
- Araştırmanın örneklemini oluşturan hakemlerin araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları ve anket sorularına objektif yanıt verdikleri,

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; 2011, 2012 futbol sezonunda Türkiye Futbol Federasyonu 10. bölgesinde faal olarak görev yapan 78 faal klasman futbol hakemleri ile sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Futbol

Futbol, İngilizcede “foot” ve “ball“ kelimelerinin birleşiminden adını alan “ayak topu“ anlamına gelmektedir. 11'er kişilik iki takım arasında oynanır. Oyuncular küre şeklindeki topu, ayak, vücut ve kafa vuruşlarıyla rakip kaleye sokmak için mücadele ederler (Yardımcı, 1996).

Futbol Oyunun en belirgin özelliği: duruma göre fiziksel zihinsel veya ruhsal niteliklerin, yaratıcı zekâ, beceriklilik veya rastlantının rol oynadığı, yenenlerin ve yenilenlerin bulunduğu, uzlaşmalı kurallara dayanan eğlence amaçlı bir etkinlik olmasıdır (Acet, 2001).

Biri kaleci olmak üzere, on birer kişilik iki takım arasında oynanan, küre biçimindeki özel bir topun; eller ve kollar kullanılmadan (kaleciler hariç), ayak, kafa ve vücudun diğer bölümleriyle vurulup rakip kale çizgisinden içeriye geçirilerek sayı (gol) yapılmasına dayalı bir oyun olan futbol, çağımızın en sevilen spor dalı olarak kabul edilmektedir. Bunda futbol oynayabilmek için özel bir vücut yapısına gerek olmamasının, çok kişi ile oynanmasının, ayakla oynanmasının, geniş bir alanda oynanmasının, topla oynarken daha fazla organın bilinçli olarak kullanılmasının, hareket türü zenginliğinin, mücadele zenginliğinin, olasılıkların sonsuzluğunun, tesadüf kolektivizminin ve temelde yüzyıldır değişmemiş oyun kurallarının etkisi vardır (Apaydın, 2000).

2.1.1. Futbolun Tarihi Gelişimi

2.1.1.1. Futbolun Dünyadaki Tarihi Gelişimi

Bugün dünyada popüler spor dallarının başında gelmekte olan futbolun tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Futbol oyununun ilk örneklerine Uzak Doğu’da rastlamaktayız. Halk arasında zannedildiğinin aksine, futbolu icat edenler İngilizler değil, yaklaşık olarak M.Ö. 2600-2700’lü yıllarda “topu ayakla oynamak” manasına gelen “ts’u kü” adlı oyunu oynayan Çinlilerdir. Önceleri sadece askerlerin savunma becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bu oyun, içi tüy dolu bir topu fileyle örülmüş ve yerden yüksekliği yaklaşık beş metre olan bir kaleye sokmaya çalışan iki takımla (Stemmler, 2000), büyük tapınakların avlularında oynanır ve topa elle dokunulmaz, ayakla ya da başla top diğer tarafa geçirilmeye çalışılırdı (Bozdemir, 1998).

Günümüzde halen Kyoto ve Nara kentleri başta olmak üzere Japonya’nın birçok kentinde oynanan Kemari isimli oyun ise 7. yy’dan itibaren Japonya’da oynanmaya başlamıştır Kemari’nin ts’u kü’den ayrılan en önemli özelliği, bu oyunda rakip takım oyuncularının birbiriyle mücadelesinin olmayışıdır. Oyunun amacı; topu yere düşürmeden, ayakla rakibinden daha fazla sektirmektir (Stemmler, 2000).

Avrupa’da ise; eski Yunanlılarda top oyunlarının çok sevildiği ve yaygın olduğu bilinmektedir (Stemmler, 2000).

Ortaçağda Fransa’da 12. yy. civarında oynanmaya başlanan, sonraları ise İngiltere’de de yaygınlaşan “la souler” (soule) ya da “la chouler” (İngilizceye 14. yy.da chulle olarak geçmiştir) adı verilen oyun ‘el’ ile oynanır, top yere düşmeden diğer takımın oyuncuları topu ele geçirmeye çalışırlardı. Her türlü sertliğin serbest olduğu, şiddete ve zorbalığa dayalı olan bu oyun yüzünden ortaçağ Avrupa’sının tarih sayfaları, sayısız ölüm ve yaralanma vakasıyla ve bu sebeple oyunun yasaklandığını bildiren kraliyet fermanlarıyla doludur. Ortaçağ Avrupa’sında futbol hakkında bilinen başka bir önemli husus ise futbolun toplumun alt tabakalarından daha fazla rağbet gördüğüdür (Stemmler, 2000).

İtalya’da ise ‘soule’den çok farklı olarak, 16.yy’da soyluların oynadığı ve sertliğin çok daha az olduğu “calcio” isimli oyun oynanmaya başlamıştı (Bozdemir, 1998). Ancak “calcio” bu özelliklerini kısa bir sürede yitirerek, o dönemde Fransa ve

İngiltere’de oynanan futbola (günümüzde oynanan “rugby”yi andıran) benzer bir şekle dönüşmüştü. Bu oyunda topu elle taşımak ve yumruk atmak serbestti (Stemmmler, 2000).

Günümüzde oynanan futbolun başlangıç tarihi ise 1863 olarak kabul edilmektedir. Bu tarihte İngiltere’nin başkenti Londra’da modern futbolun kurallarının temelini atan “Football Association” (Futbol Federasyonu) kurulmuştur. Football Federasyonu’nun kurulmasıyla, ‘rugby’ ile ‘soccer’ (futbol) oyunlarının kuralları belirlenerek, futbolun sistematik bir hale gelmesi sağlanmıştır (Stemmmler, 2000).

Futbol tarih boyunca hemen hemen bütün medeniyetlerde benzer biçimlerde boy gösterdikten sonra bugünkü haline en yakın şeklini 17. yüzyılda İngiltere’de almıştır.

Daha sonraki gelişimi ise şöyle gösterilebilir:

1841 - Futbol topunun tam bir küre biçiminde olmasının kabulü

1848 - "Cambridge kuralları" adı altında futbol kuralları toplanmış ve bu kurallarla ilk futbol maçı Cambridge’de öğrenciler arasında ilk futbol maçının oynanması.

1855 - Bir İngiliz takımının ilk kez yurt dışına çıkarak futbol oynaması ve böylece Almanya’da futbolun temelini atması

1857 - İngiltere’de ilk futbol kulübü Sheffield Club’ in kurulması.

1863 - İngiltere Futbol Federasyonu’nun ve böylece modern futbolun doğuşu.

1870 - Portekiz’de oturan İngilizlerin burada futbolu yaymaya başlamaları.

1871 - "Kral Kupası" veya "İngiltere Federasyon Kupası" nın başlaması

1872 - "İngiltere-İskoçya" : ilk milli maç.

1875 - Kalelere üst direk konulması ve topa kafayla vurulmasına izin verilmesi

1876 - Korner kuralının kabulü

1879 - Glasgow'dan Darwen'e para teklifiyle futbolcu getirilerek profesyonellik yolunun açılması.

1882 - Futbol kurallarında değişiklik yapmaya yetkili "International Board"un kurulması

1885 - Profesyonelliğin İngiltere'de resmen kabulü

1886 - Ofsayt kuralının kabulü

1889 - Danimarka ve Hollanda'da futbol federasyonlarının kurulması

1890 - Futbol maçlarında tam yetkinin hakemlere verilmesi

1891 - Penaltının kabulü

1893 - Amerika'da ilk futbol federasyonunun Arjantin'de kurulması

1895 - İngiltere'de bayanların ilk futbol maçını oynaması

1899 - Sürenin 90 dakika, ölçülerin 118.4 x 91.4 olarak belirlenmesi

1901 - Sheffield United - Tottenham Hotspur federasyon kupası finalini 110.802 kişinin izlemesi.

1902 - İngiltere dışında oynanan ilk milli maçta Avusturya'nın Macaristan'ı 5-0 yenışı.

1903 - Averaın kabulü

1904 - Belçika, Fransa, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre'nin FIFA' yı kurması

1906 - Kıtalar arası ilk milli maçta Güney Afrika'nın Brezilya'yı Brezilya'da 5-0 yenışı.

1907 - Kendi sahasında bulunan bir futbolcunun ofsayt sayılmamasının kabulü

1908 - Londra Olimpiyat Oyunları'nda futbolun ilk kez olimpiyat oyunlarında yer alması (İnal, 1998).

2.1.1.2. Futbolun Türklerde Tarihi Gelişimi

İnsanoğlunun hareket ihtiyacından başlangıç kazanan spor olayı, içindeki arayış sonucunda futbol disiplini meydana gelmiştir. Türklerde futbol geçmişi eskilere dayanan bir spor disiplini. Orta Asya Türklerinin, bu günün futbolunu bazı kurallar içinde oynadığı, eski eserlerde belirtilmektedir (Ferah, 1999).

Tepük adlı bir oyununun, Türkler tarafından Orta Asya’da oynandığını Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lügati-t Türk adlı eserinden anlamaktayız. Adı geçen eserde, “Kursun eritilerek oval seklinde kalıplara dökülür ve üzerine keçi kılı, keçe veya başka bir şey sarılarak elde edilen büyükçe topla, ayakla teperek oynanır” denmektedir. Tepük oyununun Türklerde yüzyıllar önce oynandığı değişik kaynaklarda da görülmektedir. Ayasofya müzesi kütüphanesi, 3029 numarada kayıtlı bulunan Tarihi Timur adlı eserde, Timur döneminde Türklerin içi hava ile doldurulmuş kuzu derisinden yapılmış bir topu ayakla oynadıklarından söz edilir. Bu eserde, topa el değdirmenin, çizgiden çıkarmanın yasak olduğu yazılıdır. Üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen, Eski Türklerin oynadıkları tepük ile günümüzün futbolu arasında, özdeki benzerlik çok büyüktür. Nitekim Türklere ait top oyunu (Tepük) bugün, dünya ülkelerinin ilgi duyduğu futbol oyununa dönmüştür (Güven, 1992).

Modern futbolun Türk toplumuna girmesi 19.yüzyılın sonlarına rastlar. Futbol oyunu o dönemde dini inançlar nedeniyle Müslüman Türk’ler arasında gelişmemiştir. Futbol Osmanlı toprakları üzerinde ilk defa yabancılar tarafından oynanmıştır. Selanik ve İzmir futbol oyunun ilk taraftarını bulduğu şehirlerdir. 1875 yılında Selanik’de, 1877’de İzmir’de tatillerin ve yaz akşamlarının büyük eğlencesi olmuştur. İzmir’de futbolu ilk oynayanlar İngilizlerdir (Urartu, 1987).

Gayrimüslimler 1899 yılına kadar kendi aralarında futbol takımları kurarak yarışmalar düzenlemişlerdir.

1899 yılında Reşat Danyal, Futa Hüsnü (Kayaca) ve arkadaşları Kadıköy’de İlk Türk Futbol Takımını kurmuşlardır. Black Stocking Fotball Club. Bu kulüp adını kırmızı forma altına giyilen siyah çoraplardan almıştır. 1901’de ise tamamen Türk futbolculardan kurulu Kadıköy kulübü kurulmuştur (Yıldız, 1979).

Ancak iki kulüp de zaptiye teşkilatının baskıları nedeniyle kapanmıştır.

1902 yılında James La Fontaine ile Horace Armitage futbol takımından kulüp organizasyonuna geçmişlerdir. İngiliz ve Rum gençleri ile birlikte Cadikoy (Kadıköy) Football Club'ü kurmuşlardır. 1903'de üyeler arasındaki anlaşmazlık nedeniyle İngilizler Kadıköy'den ayrılmışlar Moda Football Club'ü kurmuşlardır. 1904'de Kadıköylü Rumlar tarafından Elpis Kulübü kurulmuştur. Aynı yıl İngiliz elçilik gemisi İmogene'in de bir futbol takımı kurması üzerine James de La Fontaine Türkiye'deki ilk organizasyonu gerçekleştirmiştir.

Bu organizasyona Pazar ligi adı verilmiştir. Lig kurucularından birisi olan avukat Henry Pears Londra'dan gümüş bir kupa getirmiş, bu ödülü on yıl içinden çok şampiyonluk kazanan takıma vereceğini açıklamıştır.

1903 yılında Beşiktaş, 1905 yılında Galatasaray ve 1907 yılında Fenerbahçe Kulüplerinin kurulması ile Türk Futbolu büyük aşama kaydetmiştir.

1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla, hem Türk sporu hem de futbolu adına ciddi gelişmeler yaşanmıştır. 1923 yılında ilk spor teşkilatı olan Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı ve Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) kurulmuş, aynı yıl TFF' nin FIFA' ya kabul edilmesiyle, Türk futbolu dünya futbolu içerisinde yerini almış ve 26 Ekim 1923'te ilk milli maçını İstanbul'da Romanya ile yapmıştır (Polat, 2003).

Türk futbolunda profesyonelliğin 24 Eylül 1951 tarihinde kabul edilmesiyle yeni bir dönem başlamış ve Türkiye 1954'te kurulan UEFA'ya aynı yıl kabul edilmesiyle, bir Avrupa ülkesi olarak kabul görmüştür (Babacan, 1993).

1959 yılında İstanbul'dan 8, Ankara'dan 4 ve İzmir'den 4 takımın katılmasıyla ilk lig maçlarına başlandı. İlk profesyonel ligin şampiyonu, finalde Galatasaray'ı yenen Fenerbahçe oldu (Fişek, 1985).

1963-64 sezonunda Türkiye 2. Ligi, 1967-68 sezonunda ise Türkiye 3. Ligi kuruldu (Erkal, 1992). Ve devam eden süreçte yaşanan acı tatlı olaylarla Türk futbolu günümüze kadar gelişerek ilerlemiştir.

2.1.2. Futbolun Karakteristik Özellikleri

Bugün milyonlarca kişiyi peşinden koşturan ve halen dünyada en fazla sporcusu ve seyircisi bulunan spor olma özelliğini taşıyan futbol; sınırları belli bir saha üzerinde, on birer oyuncudan teşekkül etmiş iki takımın, birbirlerine üstünlük sağlamak için yaptıkları bir mücadeledir. Bilimsel tarifi basittir. Gol atmak ve gole mani olmaktır. On birer kişilik iki takım arasında, belli kurallara göre oynanan bir top oyunudur. Kuralların basit olması, herhangi bir düzlükte ve sağlıklı her kişi tarafından oynanabilmesi, fazla bir malzeme gerektirmemesi, izleyici ve taraftar olarak da aktif olunabilmesi vb. nedenlerle dünyanın en popüler sporu durumundadır. Bu nedenle bu basit oyunun popülaritesi inanılmayacak boyutlara ulaşmıştır. Futbol günümüzde dünyanın her köşesinde işçileri ve işverenleri olan dev bir endüstri haline gelmiştir. Finansal çerçevesi trilyonlarla çizilen bir sektör olmuştur, bu sektörün üretimi ve tüketimi dünya üzerinde pek çok insanı yakından ilgilendirmektedir (Taşgın, 2000).

Çağdaş insan futbolda kendi özünü bulmaktadır. Kolay ve zorun, iyi ile kötünün, güzel ile çirkinliğin özgün karşıtlıklarını sunan futbol bu zengin açılımı ile farklı gereksinim ve özlemlere cevap vermektedir. Futboldan beklentiler kişiden kişiye toplumdan topluma değişmektedir. Ortaya çıkan farklılık futbolun genel-geçer kurallarına yeni boyutlar eklemesi değil, olaya yeni ve farklı anlamlar yüklemekten ileri gelmektedir. Bu itibarla Amerikalı ve Avrupalının, Japon ile Arapların, Türkler ile Fransızların futboldan beklentileri insana ince farklılıklar ortaya koyabilmektedir. Bütün bunların temelinde futbolun giderek bireysel ve kitlesel bir durum hâline gelmesi de gösterilebilir (Doğan, 1999).

Bugün futbol, futbol olmanın çok ötesinde bir olay olmuştur artık. Günlük yaşantımızın, sevinçlerimizin, üzüntülerimizin temel yönlendiricilerinden biri olmuştur. Öyle olmasa, tanıştığımız bir kişiye sorduğumuz ilk beş sorudan biri, hangi takımı tuttuğu olur muydu? Futbol sanki farklı yerlerde duran düşüncelerin ve duyguların tam orta noktasında duran, yeri geldiğinde milletleri bile birbirine bağlayan müşterek bir zemin olmuştur (Baldık, 2002).

Sınır tanımaz ilişkileriyle ülkelerin ekonomileri, dostluk ve düşmanlıklarını bir anda oluşturan genci, ihtiyarı, kadını, erkeği, dini, dili, ırkı ayırmayan renk cümbüşünün her çeşidini içinde bulunduran futbol, musikinin, ritmin, modanın, ahengin yaşandığı tribünlerde milyonların hem stresini attığı hem de deşarj noktasıdır (Türkmen, 1998).

90 dakikalık futbol maçında top, yaklaşık 60 dakika oyun alanında, geri kalan zamanda ise oyun dışındadır. Başa baş bir oyunda her takım 60 dakikanın 30 dakikasında topa sahiptir. Topun oyunda olduğu sürede top sık sık havalanmakta ve 22 oyuncunun herhangi birisinin oyun mesafesinden uzakta olmaktadır. Takımdaki tek bir oyuncu topa yaklaşık 2 dakikadan fazla sahip olamaz. Geriye kalan 58 dakika boyunca, futbolcu oyun akışı içerisinde oyunu yönlendirmek amacı ile yargıda bulunur, karar verir ve seçim yapar (Fişekçioğlu, 1996).

2.2. Hakem

Kelime karşılığı bir anlaşmazlığı hakemlik yoluyla çözümlemek için ilgili taraflarla seçilmiş veya bir merci tarafından atanmış kişidir. Sportif anlamda ise müsabakalarda kazanılan sayıları tespit etmek, kuralları uygulamak ve uygulatmak, kurallara uymayanları cezalandırmakla görevlendirilmiş kimsedir (Durna, 1997).

Hakem' in İngilizce karşılığı ise Referee' dir (Dyson, 2008).

Hakem, bütün sporların centilmenlik esasları içerisinde oynanması, sonuçlandırılması ve kurallarına uyulmasını temin eden bir vazgeçilmezdir (Babacan, 1991).

Hakem, iki tarafın anlaşmak üzere hükmüne rıza göstermek için seçtikleri kimse. Haklı ve haksızın ayrılmasında aracılık eden (Yeğin, 2007).

Hakem, spor organizasyonlarının sorumluları tarafından seçilen ve önceden belirlenmiş kurallar içerisinde yarışmaları yöneten, alınan puanları, galibiyetleri, mağlubiyetleri, cezaları belirleyen kişidir (Yetim ve Cengiz, 2010).

Yönetimde kalite anlayışı, şeffaflık ve güvenilirlik toplumun üzerinde durduğu temel kriterlerdir. Türk hakemliği, bu değişimin önünde yer almak

zorundadır. Toplumun hakeme yüklediği görev; çağdaş spora izin veren, seyir zevkini arttıran, sportmenlik dışı davranışlara izin vermeyen tamamıyla objektif bir yönetim biçimi sergilemektir (Çelik, 2004).

Toplumlari birleştiren, barıştıran, ilişkilerin devamını sağlayan spor olgusu kulüpler, idareciler, sporcular, antrenörler, taraftarlar, medya kuruluşları ve hakemlerden oluşan geniş bir halkadan meydana gelmektedir. Toplumlarda, anlaşmazlıkları, çatışmaları durduran, sorunları çözümleyen, sosyal ve sportif barışı sağlayan mekanizmalar mevcuttur. Sportif olaylarda bu rolü oynayan kişiler hakemlerdir. Gerçekten bir hakem, sportif çatışmayı önleyen, barısı ve adaleti sağlayan bir mekanizma durumundadır. Çünkü onun verdiği her karar, sonuç üzerinde etkili olmaktadır. Sonuç üzerinde bu denli etkiye sahip olan hakemler verdikleri kararlar neticesinde bazen övgüler, bazen de büyük eleştiriler almaktadırlar (Yenigün, 1997).

Hakemlik; bilgi, tecrübe, eğitim, yeterlilik, kişilik, kondisyon ve konsantrasyon gerektirir. Hakem; düzgün yaşantısı, dürüst kişiliği ile insan psikolojisinden ve toplum sosyolojisinden anlayan, insanın bireysel ve toplumsal davranışlarını yorumlayabilen, saha içindeki ve dışındaki hareketleriyle örnek olması gereken kişidir. Hakemlik özel olarak seçilmiş insanların topluluğu olma yolundadır (Orta, 2000).

2.2.1. Futbol Hakemliği

Dünyanın en çok seyirci çeken ve ekonomisi diğer sporlara oranla astronomik rakamlara ulaşan bu spor, bilinçli izlenir ise bir kat daha fazla zevk alınacağı, ancak bu bilinçten yoksun kalındığı zaman, içinden kolay çıkılamayacak problemleri de beraberinde getireceği kesindir. Futbol oyununda, diğer profesyonel futbol dallarındaki gibi, gayenin “kazanmak “ olduğu düşünülürse veya “kaybetmemek” hususu göz önünde tutulursa, bu noktalara ulaşmak için bazı prensiplere uyarak yorum yapmak en doğru yol olacaktır (Babacan, 1991).

Yarışmalar ve yüksek performans beklentisi, sporla ilgilenenlerin ortak konuları arasında yer almaktadır. Özellikle futbol, günümüzde insanların ilgi odağı

haline gelmiştir. Sırasında milyonların izlediği bu sporun saha içerisindeki yönetimi spor eğitimi almış, futbol hakemleri tarafından yapılmaktadır (Sunay, 1992).

Futbol hakemliği şüphesiz ki yapılması en zor uğraşlardan biridir. İşin güçlüğü, bu görevin futbolun kurallarını tam bilmeyen seyirciler önünde yapılmasıdır. Buna bir de hakemin kararlarına devamlı itirazı adet edinmiş yöneticiler, antrenörler ve sporcular eklenirse, bir hakemin karşılaştığı zorluklar kendiliğinden ortaya çıkar. Hakemin, kuralların uygulanmasından başka bir düşüncesi olmadığı müsabakada, düşünceleri sadece kazanmak olan iki takım ve bu takımların taraftarları, kuralların bilinmemesinden doğan bilgisizlikleri yüzünden verilen kararları kendilerince değerlendirmekte ve dolayısıyla ortaya iki farklı görüş çıkmaktadır. Seyircilere göre, taraftarı olduğu takım aleyhine verilen kararların çoğunda onlarca hakem haksızlık yapmaktadır. Çünkü onların tüm düşünceleri takımların galip gelmesidir. Günümüzde ise spor dünyasındaki profesyonelliğin gelişmesi ve daha iyi performans elde etme isteği, futbol hakemlerinin fiziksel, psikolojik ve oyun kural bilgisi konusunda yeterli olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Cel, 1994).

Madalyonun diğer yüzü ise, hakemler açısından hiç de sevindirici değildir. Hakemler yüzünden kaybedilen müsabakalar, kaçırılan şampiyonluklar, küme düşen takımlar da vardır. Burada hiç kimseyi suçlamadan su ayrımı yapmak zorunludur. “Olay ya basit bir hatadır ya da kasıt vardır.” Önemli olan kasıtlı davranışların önüne geçmektir. Hatalı davranışlar ise anlayışla karşılanmalı, ancak yinelenmesindeki sıklık göz önünde tutulmalıdır. Tabi çok sık hata yapan bir hakemin, hakemlik mesleğine uygun olmadığı da düşünülmesi gereken bir husustur. Müsabakalarda hakem yanılgılarını en aza indirmek, önce hakemlerin en önemli sorunu olmalı, sonra da ilgi kuruluşlar bu konuda gerekli önlemleri almalıdırlar. Bu önlemler alındığı takdirde, sportif çatışmaların ve itirazların daha az olduğu ve fair-play ruhuna uygun maçları izlememiz kaçınılmaz olacaktır (Durna, 1997).

Futbol Hakemliğinin en önemli yönü, müsabaka esnasında oluşması muhtemel olan gergin ortamlarda yukarıda bahsedilen özellikleri kullanmasıdır. Konsantrasyonu bozan uyarılan elimine etme gibi önemli özelliklere sahip bir

hakem, gergin ortamlarda da soğukkanlılığını koruyup, oyunun tüm kontrolünü elinde tutma becerisine sahip olacaktır (Ratmatpenah, 1997).

2.2.2. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi ve Misyonu

Dünyada futbol hakemliğinin başlangıcı futbolun başlangıcına ve yayılmasına paralel bir seyir izlemiştir. 1819 yılına kadar maçların hakemsiz oynandığını, takım kaptanlarının aynı zamanda hakemlik yaptığını, daha sonra bu tarz idarenin sakıncaları görüldüğünden saha içine girmemek şartıyla dışarıdan hakem tayin edilmiştir (Radnedge, 1994).

Futbolun belli kurallara göre oynanması gerektiği 1860 yılında ortaya atıldı. Maçlarda hakemlik yapılması ile ilgili başlangıç ise bundan 20 yıl sonrasına dayanmaktadır. Futbol maçlarının ilk hakemleri, her iki yarı alanı kontrol eden 2 hakem ile, saha dışında ve masada görev yapan bir hakem olarak belirtilmektedir. Sayıları yazıp oyunun zamanını hesaplayan masa hakemi aynı zamanda, sahadaki iki hakem arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda aracı olurdu.

Bu şeklin eksik taraflarının ortaya çıkması sonucu 1891 yılında, masa hakemi saat, kalem ve defteri ile sahaya çekilerek içerideki iki hakemde bugünkü taç çizgilerine götürüldü. Ancak, bugünkü diyagonal sistem 1905 yılında uygulanmaya başlandı. Fakat bu uygulama da 1930'da FIFA'nın bugünkünden önceki başkanı Sir Stanley Rous tarafından şimdiki modern şekline dönüştürüldü.

Türkiye'de ilk hakemlik, kendi takımının maçı olmayan futbolcular tarafından yapılan şekilde idi. Bu arada, sadece hakemlik yapanlardan bu sığata sahip ilk isim yine James Lafontaine olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk Türk hakemi olarak Fuat Hüsnü Kayacan'ı görüyoruz. Türkiye'nin ilk resmi futbol hakemi Nuri Bosut olup, 1 numaralı lisansa sahiptir (Babacan, 1991).

Yurdumuzda ilk başlarda parkalı, eli şemsiyeli hakemler müsabakalarda görev yaparken, bu durum ilk hakem kursunun 1932 yılında İstanbul'da açılması ile değışti ve Türk futbolunda ilk diplomalı hakemler görev almaya başladı. Futbol hakemi olan ilk Türk, Fuat Hüsnü Kayacan olmuştur (Durna, 1997).

1940 yılında hakemlik müessesesinde bir devrim gerçekleşti ve hakemler lisansa bağlandı. Bu tarihten itibaren hakemlik kurumu futbolun hızlı gelişimine uygun biçimde ilerledi ve günümüzdeki çağdaş yapısına ulaştı (Durna, 1997).

2.2.3. Futbol Hakemi Olma Şartları

1- En az lise ve dengi okul mezunu olmak (Kurs tarihinde Lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerde bu şart aranmaz) ve bunu belgelemek,

2- En az 18, en çok 26 yaşında olmak (En az bir sezon Türkiye Profesyonel Liglerinde oynamış olanlarla, 2 sezon Amatör Liglerde oynamış olanlar için, durumlarını belgelemek koşulu ile en fazla 28 yaşında olmak. Belgelemede, Türkiye Futbol Federasyonu kayıtları esas alınır),

3- Tam teşekküllü hastanenin Dâhiliye, Göz, Asabiye, Hariciye, Kulak Burun Boğaz uzmanlarından "Hakemlik Yapabilir" onaylı Sağlık Raporu almak,

4- Cumhuriyet Savcılığından Adli Sicil Belgesi almak,

5- Atletik yapıya sahip olmak (Erkekler için; 1.75 m. 'den, Bayanlar için ise, 1.65 m.den kısa olmamak) (tffhgfd.org.tr/hakemOlmaSartlari.aspx , 20.03.2012).

2.2.3.1. Aday Hakemlik İçin Gerekli Belgeler

Aday Hakem olabilme koşullarını taşıyan ve aşağıdaki belgeleri zamanında tamamlayarak, İl Hakem Kurulu'na teslim edenler, Hakem Yetiştirme Kursu'na katılmaya hak kazanırlar. Belgelerde eksiklikleri bulunanlar kursa katılamazlar.

1- Eksiksiz doldurulmuş, imzalı Başvuru Formu,

2- Noter tasdikli öğrenim belgesi veya öğrenci belgesinin aslı,

3- Noter tasdikli nüfus cüzdan örneği veya Vukuatlı Nüfus Kayıt Örneği,

4- Lisans ve / veya kulüp belgesi (26-28 yaş arasındakiler için),

5- 3 Adet vesikalık fotoğraf,

6- Türkiye Futbol Federasyonu tarafından belirlenen Kurs Katılım Ücreti.

Diğer belgeler, kursu başarı ile tamamlayan adayların, saha denemeler için müracaat etmeleri sırasında tamamlanır. (tffhgdt.org.tr/hakemOlmaSartlari.aspx , 20.03.2012).

2.3. Futbol Oyun Kuralları ve Hakem

2.3.1. Futbol Oyun Kurallarında Belirtilen Hakemin Yetki ve Görevleri

Bir hakem maçı yönetecekse futbolu çok iyi bilmelidir. Futbolu bilmek demek ilk aşamada kuralları bilmek demektir. Hakemin görevi oynayanları kurallar doğrultusunda yönetmektir. İşte bu yüzden hakem, kuralları en iyi bilen olmalıdır (Collina, 2004).

Hakemin Yetkisi; Her maç, oyun kurallarını uygulamada tam yetkili olarak atanan bir hakem tarafından yönetilir.

Yetkileri Ve Görevleri;

Hakem;

- Oyun kurallarını uygular,
- Oyunu, yardımcı hakemler ve varsa dördüncü hakem ile işbirliği içinde yönetir.
- Kullanılan her topun Kural 2’de belirtilen özelliklere uygun olup olmadığını kontrol eder,
- Oyuncuların giysilerinin 4 ncü kuralda belirtilen özelliklere uygunluğuna karar verir,
- Oyun’un süresini belirler ve oyun ile ilgili kayıtlarını tutar,
- Kuralların herhangi bir şekilde ihlalinde veya diğer bir sebepten gerekli görürse, oyunu durdurur, geçici olarak erteler veya tatil eder.
- Herhangi bir harici müdahale halinde, oyunu durdurur, geçici olarak erteler veya tatil eder.

- Bir oyuncunun ciddi sakatlandığı kanısına varırsa oyunu durdurur ve o oyuncunun oyun alanından çıkarılmasını sağlar.

- Bir oyuncunun hafif sakatlandığı kanısına varırsa oyunu top oyun dışı oluncaya kadar devam ettirir.

- Kanayan yarası olan bir oyuncunun oyun alanından çıkarılmasını sağlar. Bu oyuncu ancak hakemin kanamanın durduğuna kanaat getirmesi halinde hakemin işareti ile oyun alanına dönebilir.

- Oyunu durdurmakla, ihlali yapan takıma bir avantaj sağlayacağı hallerde oyunu devam ettirir. Düşündüğü avantajın oluşmaması halinde yapılan ihlali cezalandırır.

- Bir oyuncunun aynı anda birden fazla ihlal yaptığı durumlarda daha ağır olan ihlali cezalandırır.

- İhtar veya ihraç gerektiren bir ihlali yapan oyuncuyu gerekli şekilde cezalandırır. Gerekeni o anda yapmazsa, topun oyun dışı olduğu ilk anda yapmalıdır.

- Sorumlu bir şekilde hareket etmeyen takım yetkililerini cezalandırır ve gerekirse oyun alanından ve çevresinden uzaklaştırır.

- Kendisinin göremediği olaylarda, yardımcı hakemlerin verdiği bilgiye göre hareket eder.

- Yetkili olmayan kişilerin oyun alanına girmemesini sağlar.

- Durmuş olan oyunu tekrar başlatır.

- Oyunculara ve/veya takım yetkililerine ve maç öncesinde, maç sonrasında ve maç sonrasında meydana gelen olaylara karşın alınan disiplin tedbirleri hakkında bilgi içeren maç raporunu ilgili kurumlara verir (FIFA, 2011).

2.3.2. Futbol Hakemliği Klasmanları

2.3.2.1. Herkes İçin Futbol Hakemliği (HİF)

Görev Alanı: Okul müsabakaları, U-16 ve altındaki kategorilerdeki müsabakalar ile gerekli kurs, eğitim ve atletik testlerin başarı ile tamamlanması şartı ile genç ve amatör lig müsabakalarında görevlendirilir

Giriş Şartları:

- a) Sağlık Kurumundan son 6 ay içerisinde hakemlik yapabileceğine ilişkin sağlık raporu almış olmak,
- b) En az 15, en çok 55 yaşında olmak,
- c) Cumhuriyet Savcılığı'ndan son 6 ay içinde arşivli adli sicil sabıka kaydı almış olmak,
- d) 18 yaşından küçükler için kaza-i rüşt veya anne ve baba muvafakatini almış olmak.

Yaş: 15 – 55

Tavsiye/Onay: HiF Kursu'nu başarıyla tamamlamış olan kişilere MHK tarafından sertifika verilir.

Sayı: Sınırsız

Kokart: HiF Özel (MHK, 2010: 15).

2.3.2.2. İl Hakemliği (İL)

Görev Alanı: İl düzeyindeki resmi ve özel müsabakalarda görevlendirilir.

Giriş Şartları:

- a) En az bir yıl süre ile HiF H. olarak görev yapmış olmak ve bu süre zarfında ve 10 defa hakem olarak görev yapmış olmak,
- b) En az lise ve dengi okul mezunu olmak ve bunu belgelemek,
- c) En az 18 yaşında olmak,

d) Atletik yapıya sahip olmak ve erkekler için; 1,75 m, bayanlar için ise 1,65 m.den kısa olmamak,

e) Cumhuriyet Savcılığı'ndan başvuru tarihinden itibaren en geç 6 ay önce arşivli adli sicil sabıka kaydı almış olmak.

Yaş: 18 - 45

Tavsiye/Onay: İHK, İH Sınavı'nı başarı ile tamamlayanlar arasından belirlediklerini BHK'ye tavsiye eder. BHK, tavsiyeleri değerlendirir ve uygun gördüklerini MHK'ye önerir. MHK, uygun gördüğü takdirde listeyi onaylar.

Sayı: İhtiyaç kadar

Kokart: Sarı

Geçiş İçin Gerekli Belgeler:

a) İHK' nin tavsiye kararı,

b) Noter onaylı nüfus cüzdanı örneği veya vukuatlı nüfus kayıt belgesi,

c) Noter onaylı öğrenim belgesi veya öğrenci belgesinin aslı,

d) Resmi bir sağlık kurumunun Sağlık Kurulundan son 6 ayda alınmış, dahiliye, göz, psikiyatri(psikiyatri uzmanının olmadığı yerlerde nöroloji), hariciye, kulak burun boğaz uzmanlarından "Futbol Hakemliği Yapabilir veya Lens ile Futbol Hakemliği yapabilir" onaylı kurul raporu,

e) 4 adet vesikalık fotoğraf (MHK, 2010: 16).

2.3.2.3. Bölgesel Yardımcı Hakem (BYH)

Görev Alanı: Bölgesel müsabakalarda yardımcı hakem ve dördüncü hakem; tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görevlendirilir.

Giriş Şartları:

a) En fazla 33 yaşında olmak,

b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal İH olarak görev yapmış olmak ve bu süre zarfında en az toplam 40 resmi amatör müsabakada yardımcı hakem olarak görev yapmış olmak.

c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,

d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı BG tarafından, BYH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 21-38

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dâhil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, İHK tarafından belirlenen BYH adayları listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen BYH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: Bölgesel Amatör Lig ve A-2 Ligi takım sayısının üç (3) katıdır.

MHK, TFF/MHK bölgesel yapılanmasına göre her bir bölge için BYH sayısını belirleyebilir.

Kokart: Yeşil (MHK, 2010: 17).

2.3.2.4. Bölgesel Hakem (BH)

Görev Alanı: Bölgesel müsabakalarda hakem; en üst 2 profesyonel ligdekiler dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası kademe müsabakalarında dördüncü hakem; tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görevlendirilir.

Giriş Şartları:

a) En fazla 33 yaşında olmak,

b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal İH olarak görev yapmış olmak ve bu süre zarfında en az toplam 20 resmi amatör müsabakada hakemlik görevi yapmış olmak.

c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,

d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı BG tarafından, BH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 21 - 38

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dâhil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, İHK tarafından belirlenen BH adayları listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen BH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: Bölgesel Amatör Lig ve A-2 Ligi takım sayısının bir buçuk (1,5) katıdır.

MHK, TFF/MHK bölgesel yapılanmasına göre her bir bölge için BH sayısını belirleyebilir.

Kokart: Yeşil (MHK, 2010: 18).

2.3.2.5. Ulusal Yardımcı Hakem (UYH)

Görev Alanı: En üst 2 profesyonel ligde oynananlar dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası Kademe müsabakalarında yardımcı hakem ve dördüncü hakem; tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görev alan hakemdir.

Giriş Şartları:

a) En fazla 35 yaşında olmak,

b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal BYH veya Bn. BH olarak görev yapmış olmak ve toplam en az 30 bölgesel resmi müsabakada yardımcı hakem olarak görev yapmış olmak,

c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,

d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı UG tarafından, UYH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 23 - 40

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dahil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, BHK tarafından belirlenen UYH adayları listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen UYH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: En üst 2 profesyonel ulusal lig dışındaki profesyonel ulusal liglerde mücadele eden takım sayısının üç (3) katıdır.

Kokart: Mavi (MHK, 2010: 19).

2.3.2.6. Ulusal Hakem (UH)

Görev Alanı: En üst 2 profesyonel ligde oynananlar dışındaki müsabakalarda ve Türkiye Kupası Kademe müsabakalarında hakem; tüm liglerde dördüncü hakem ve tüm amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görev alan hakemdir.

Giriş Şartları:

- a) En fazla 35 yaşında olmak,
- b) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal BH veya Bn. BH olarak görev yapmış olmak ve toplam en az 30 bölgesel resmi müsabakada hakem olarak görev yapmış olmak,
- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,
- d) Bir sezonda en az 3 müsabakada, bağlı bulunduğu il dışındaki bir ile bağlı UG tarafından, UH kadrosuna terfi edebileceğine dair rapor yazılmış olması.

Yaş: 24 - 40

Tavsiye/Onay: BHK' nin tavsiyesi ve MHK' nin onayı ile dahil olunur. BHK tarafından tavsiye edilenlerin, BHK tarafından belirlenen UH adayları listesinde olmak kaydı ile MHK tarafından düzenlenen UH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamış olmaları şarttır.

Sayı: En üst 2 profesyonel ulusal lig dışındaki profesyonel ulusal liglerde mücadele eden takım sayısının bir buçuk (1,5) katıdır.

Kokart: Mavi (MHK, 2010: 20).

2.3.2.7. Üst Klasman Yardımcı Hakem (ÜKYH)

Görev Alanı: Tüm müsabakalarda yardımcı hakem; amatör müsabakalarda hakem ve yardımcı hakem olarak görevlendirilir.

Giriş Şartları:

a) En çok 38 yaşında ve askerliğini yapmış olmak,

b) UYH kadrosunda en az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal olarak görev yapmış ve toplam en az toplam 50 resmi profesyonel müsabakada yardımcı hakem olarak görev yapmış olmak,

c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,

d) MHK tarafından düzenlenen EYH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamak.

Yaş: 26 - 45

Tavsiye/Onay: MHK

Sayı: ÜKH sayısının 2 katı kadardır. MHK bu sayıyı % 10 oranında değiştirebilir.

Kokart: Kırmızı (MHK, 2010: 21).

2.3.2.8. Üst Klasman Hakem (ÜKH)

Görev Alanı: Tüm müsabakalarda görevlendirilen hakemdir.

Giriş Şartları:

a) En çok 38 yaşında ve askerliğini yapmış olmak,

b) UH kadrosunda en az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) faal olarak görev yapmış ve en az toplam 50 resmi profesyonel müsabakada hakem olarak görev yapmış olmak,

- c) Sınavlarda ve Fiziksel Yeterlilik Testleri'nde başarılı olmak,
- d) MHK tarafından düzenlenen ÜKH Aday Kursu'nu başarı ile tamamlamak.

Yaş: 27 - 45

Tavsiye/Onay: MHK

Sayı: En üst 2 profesyonel ligde mücadele eden takım sayısı kadardır. MHK bu sayıyı % 10 oranında değiştirebilir.

Kokart: Kırmızı (MHK, 2010: 22).

2.3.2.9. FIFA Unvanlı Yardımcı Hakemler (FIFA)

Görev Alanı: FIFA, UEFA müsabakaları ve diğer tüm müsabakalarda görevlendirilen yardımcı hakemdir.

Giriş Şartları:

- a) ÜKYH kadrosunda bulunmak,
- b) FIFA' nın belirlediği koşullara sahip olmak,
- c) En çok 35 yaşında olmak,
- d) İyi derecede İngilizce bilmek ve bunu dil sınavı sonuçlarıyla belgelemek,
- e) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) ÜKYH kadrosunda görev yapmış olmak.

Yaş: FIFA tarafından belirlenir.

Tavsiye/Onay: MHK tarafından Yönetim Kurulu onayına sunulur.

Sayı: FIFA tarafından belirlenir.

Kokart: FIFA (MHK, 2010: 23).

2.3.2.10. FIFA Unvanlı Hakemler (FIFA)

Görev Alanı: FIFA, UEFA müsabakaları ve diğer tüm müsabakalarda görevlendirilen hakemdir.

Giriş Şartları:

- a) ÜKH kadrosunda bulunmak,
- b) FIFA' nın belirlediği koşullara sahip olmak,
- c) En çok 38 yaşında olmak,
- d) İyi derecede İngilizce bilmek ve bunu dil sınavı sonuçlarıyla belgelemek,
- e) En az toplam 2 sezon (mazeret süresi hariç) ÜKH kadrosunda görev yapmak.

Yaş: FIFA tarafından belirlenir.

Tavsiye/Onay: MHK tarafından Yönetim Kurulu onayına sunulur.

Sayı: FIFA tarafından belirlenir.

Kokart: FIFA (MHK, 2010: 24).

2.4. Yeterlilik Kavramı

Kaliteli bir futbol oyununun sahnelenmesindeki önemli faktörlerden biri de kaliteli hakemlerdir. Hakemlerin kalitesi de mesleki yeterlikleriyle doğru orantılı olarak değişmektedir. Bireyin, mesleki yeterliğine olan inancı, mesleki başarısını etkilemektedir.

Yeterlilik kavramı farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan birine göre yeterlilik, "Kişinin çevredeki belli bir yerde, gerekli bir işi gerekli olduğu zamanda yapabilmesidir" Yeterlilik alanları da, "Bir kişinin belli bir makamın görevlerini yerine getirebilmesi için göstermesi gereken yeterlilikleri kapsayan alanlardır" (Altaş ve Doğan 2002).

Yeterlilik; bir işi yapma gücü sağlayan özel bilgi, kifayet, ehliyet. Bir kişinin bir meslek dalında, o işi yapabilme kabiliyeti açısından istenilen düzeye ulaşmasıdır (TDK, 2005). Yeterlik, bir rolü oynayabilmek için gerekli bilgi, beceri ve tutumlara sahip olma derecesidir (Balcı, 2005).

Bir başka tanıma göre de yeterlik kavramı, bir görevi icra etmek ve görevin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmek için ihtiyaç duyulan yetenek, bilgi ve becerileri ifade eden bir kavramdır. Bu kavram belirli bir görevi ya da rolü kabul edilebilir bir düzeyde yerine getirmek için olunması gereken kapasiteyi vurgular (Akar, 2007).

Yeterlikler, meslekî performans göstergeleri olarak önemsenmekte ve bir iş ya da meslek alanını tam olarak tanımlamak için karşılanması gereken minimum standartlar olarak düşünülmektedir. Bir mesleğe ilişkin olarak belirlenmiş yeterlik ifadeleri temele alınarak, meslek üyelerinin etkililiği analiz edilebilir, değerlendirilebilir. Yeterlik temelli pek çok yönetsel eylem, iş görenlerin performansını artırmayı amaçlar. Yeterlikler iş görenlerin işe ilişkin özellikleri hakkında daha doğru bilgiler elde etmenin, daha doğru değerlendirmeler yapmanın, geri bildirimde bulunmanın, geliştirmenin ve ödüllendirmenin etkili bir aracı olarak düşünülmelidir (Şahin, 2004).

Yeterlilik, genel olarak ferdin görevleri ile ilgili rollerini kurumun hedef ve amaçlarına uygun olarak yerine getirebilmesi için gereken bilgi, beceri ve tutumları ifade etmektedir (Bursalıoğlu, 1981).

Sezgin (1980) yeterliğin tanımını, "Bir rolü başarılı bir biçimde yerine getirmek için gerekli bilgi, beceri ve tavırlara sahip olmak" şeklinde yapmaktadır. Bu nedenle yeterlilik hem meslek ile hem de birey ile ilgilidir. Yeterliğin değerlendirilmesi gerçek çalışma hayatı ile ilgili performans kanıtlarını gerektirir. Bu da bilgi, beceri ve tavırların analize dayalı olarak belirlenmesini gerektirir (Tuxworth, 1988).

Kişinin yaptığı işte istenilen düzeye ulaşması, işinin gerekli kıldığı bütün bilgilere ve kabiliyete sahip olması, yaptığı işin veriminin artması ve sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir. Bu bilgi ve kabiliyetleri yeterlik (yeterlilik) olarak

tanımlarsak, bu tanıma uygun bireylerin bulunması gereken alanların başında eğitim gelir. Çünkü eğitim birey ve toplum için çok önemli ve çok geniş bir alanı içine alır ve bir plan ve hedefe göre insanın yetiştirilmesi, ruh ve beden sağlığını koruyarak geliştirmesini sağlar (Ayhan, 1997).

Her meslekteki bilgi ve beceri eğitim yoluyla aktarılır. Hangi meslek dalı olursa olsun, çalışanların ve eğitilenlerin kendi alanlarıyla ilgili en üst düzeyde bilgi ve beceriye sahip olabilmesi; onları eğitenlerin, yetiştirenlerin mesleklerinde en üst düzeyde yeterliliğe sahip olmasına bağlıdır (Erden, 2004).

Bu tanımlara bakarak diyebiliriz ki yeterlik bir işi yapabilme becerisidir ve kişinin yeterliği, kişinin kendine olan inancı doğrultusunda artmaktadır.

2.5. Mesleki Yeterlilik Niçin Önemlidir?

Spor faaliyetleri içinde futbol branşının rolü günümüzde herkes tarafından bilinmektedir. Futbol branşının en önemli değişkenlerinden biri kuşkusuz hakemlerdir. Bir toplumun kalkınması için öncelikle yetişmiş insan gücüne ihtiyaç vardır. Yetişmiş insan gücünü sağlayacak kurumlar ise çok önemlidir. Ülke olarak spor alanında futbol branşında daha çok ilerleyebilmek ve gelişmiş ülkelerdeki spor düzeyine erişebilmek için hakemlere nitelikli bir eğitimin veriliyor olması gerekmektedir. Futbolda dünya standartlarını yakalayabilmenin yollarından birisi de hakem yeterlilikleridir.

Diğer yandan yeterlikler, mesleki performans göstergeleri olarak önemsenmekte ve bir iş ya da meslek alanını tam olarak tanımlamak için karşılanması gereken minimum standartlar olarak düşünülmektedir. Bir mesleğe ilişkin olarak belirlenmiş yeterlik ifadeleri temele alınarak, meslek üyelerinin etkililiği analiz edilebilir ve değerlendirilebilir. Yeterlik temelli pek çok yönetsel eylem, iş görenlerin performansını artırmayı amaçlar. Yeterlikler iş görenlerin işe ilişkin özellikleri hakkında daha doğru bilgiler elde etmenin, daha doğru değerlendirmeler yapmanın, geri bildirimde bulunmanın, geliştirmenin ve ödüllendirmenin etkili bir aracı olarak da düşünülmektedir (Şahin, 2004).

2.5.2. Futbol Hakemlerinin Değerlendirilme Kriterleri

2.5.2.1. Orta Hakemlerin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi

Futbol hakemi, müsabakada TFF tarafından görevlendirilen gözlemci tarafından aşağıda belirtilen beş kriter doğrultusunda değerlendirilir.

a-) Oyun kurallarının uygulanması, yorumlanması ve maçın kontrolü, taktiksel yaklaşım ve maçın yönetimi:

Hakemin kuralları uygulamadaki başarısı, müsabakanın olumlu seyrine katkıda bulunacaktır. Faullerin doğru ve tutarlı cezalandırılması, tutma, itme ve çekmelerin değerlendirilmesi, hakem kararlarına itirazın önlenmesi, hakemlerden beklenen uygulamalardır.

- Faulleri doğru ve tutarlı bir şekilde cezalandırıyor mu?
- Kasten elle oynama ile topun ele çarpmasını ayırt edebiliyor mu?
- Ceza alanı yakınındaki serbest vuruşlarda 9,15 m.yi doğru bir şekilde ölçümlüyor mu?
- Her aşamada oyunun kontrolünü elinde bulunduruyor mu?
- Çabuk, açık, inanılır kararlar verebiliyor mu?
- İhlallere göre farklı tonda ve etkili düdük kullanabiliyor mu? (FIFA, 2006).

b-) Disiplin kontrolü, oyuncuların ve takım yetkililerinin (yedek kulübesi) Yönetimi:

Her olayı doğru şekilde cezalandırma, kartlarda tutarlılık, prosedüre uygunluk, profesyonel aldatmaların cezalandırılması, ihraç ve penaltıyı gerektiren durumlarda cesaretle uygulama, teknik adamların ihlallerine izin vermeme

- Kart göstermede tutarlı davranıyor mu?
- Disiplin uygulamasında dakika ve skordan, kulüp veya oyunculardan etkilenmeden her zaman ve her durumda standart uygulama yapabiliyor mu?
- Kuralları doğru yorumlayarak ihlalin sekline göre disiplin cezalarını doğru uyguluyor mu?

- Kartlarını; sakın, açık ve anlaşılır bir şekilde gösteriyor mu?
- İhlali yapan oyuncuyu doğru tespit ederek kartını gösteriyor mu?
- Gerekmedikçe oyuncularla konuşmaktan ve onlara fiziksel temastan kaçınıyor mu?

- Teknik alandaki; kişilerin ve oyuncuların aşağılayıcı, küçültücü davranışlarını doğru şekilde cezalandırıyor mu? (FIFA, 2006).

c-) Fiziksel durum/pozisyon alma ve hareketlilik:

Hakem, maç süresince iyi yer alabilmeli, pozisyonları yakından takip etmeli ancak pozisyonun içinde kalmamalı, oyuncuların koşu yolunu tıkamamalı, yan yan, geri geri koşabilmeli, gerektiğinde etkili deparlar atabilmeli, müsabaka sonlarına doğru yorgunluk belirtisi göstermemelidir.

Asıl olan, hakemin bir atlet gibi çok koşması değil, doğru yer almasıdır. Fiziki görüntüsü, koşu stili, kondisyonu, dayanıklılığı da çok önemlidir

- Sahada durusu, yürüyüşü ve koşusu ile mükemmel bir fiziki görüntü veriyor mu?

- Dayanıklı mı? Kondisyonunu maç boyunca etkin bir şekilde kullanabiliyor mu?

- Ani gelişen ataklarda, maç sonunda dahi etkili deparlar atarak uygun yer alıyor mu?

- Oyuncuların koşu yolunu tıkamamaya dikkat ediyor mu?

- Duran toplarda doğru yer alabiliyor mu? (Kale ve köse vurusu, serbest vuruşlar, penaltı vurusu)

- Gerekmedikçe ceza alanına girmemeye dikkat ediyor mu?

- Esnek diyagonal sistemde; topu, oyunu ve yardımcı hakemi sağ tarafına alıyor mu? (FIFA, 2006).

d-) Yardımcı hakemler ve dördüncü hakem ile işbirliği:

Sorumluluk ayrımının doğru yapılması, yardımcı ve dördüncü hakemle göz göze gelme, işaretlerini alma, gerektiğinde re'sen karar verebilme, yardımcı ve dördüncü hakeme yönelik itirazları etkin biçimde önleme, kritik anlarda gerektiği gibi bilgi alma.

- Yardımcı hakemlerle göz göze gelerek gerekli iletişimi kurabiliyor mu?

- Hakem/yardımcı hakem yetki paylaşımına dikkat ederek gerektiğinde resen kararlar verebiliyor mu?

- Uzak kaldığı ve bir karar veremediği durumlarda yardımcıya zamanında bakarak onun verdiği işarete uyuyor mu?

- Ekibi ile uyum sağlayarak onlardan en üst seviyede verim alabiliyor mu? (FIFA, 2006).

e-) Kişilik:

Hakem, her şeyden önce iyi insan, iyi yönetici izlenimi vermeli, kararlı, tutarlı ve düzeyli bir tavır sergilemelidir.

- Bilgili, tutarlı davranışları, objektif kararları, kural dışı davranışlara izin vermeyen tutumu ile doğal otoriteyi sağlıyor mu?

- Stresli ve zor anlarda paniğe kapılmayarak her durumda doğru kararlar verebiliyor mu?

- Öz güveni var mı?

- Her zaman kontrollü sakin, güvenli mi? Bu tavrını, oyuncu ve diğer görevlilere yansıtıyor mu? (FIFA, 2006).

2.5.2.2. Yardımcı Hakemlerin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi

• Ofsayt kararlarının doğruluğu

• Aktif ve pasif ofsaydın doğru ayrımı ("Bekle gör" tekniği)

• Taç atışları, kale vuruşları, köşe vuruşları

- Yardımcıya, hakemden daha yakın yerde yapılan fauller ve ihlaller için uygun işaretler
- Ceza alanında yardımcıya, hakemden daha yakın yerde yapılan fauller için uygun işaretler
- Hakemin arkasında yapılan ihlaller için doğru işaretler (sert hareket)
- Ceza alanı çizgisi civarında yapılan bir faulün yeri ile ilgili doğru yardım (çizginin dışında veya içinde)
- Hakemin kararına karşı çıkmıyor, yetkilerini aşmıyor
- 9.15 m. mesafe konusunda yardımcı olma (fiziksel ölçüm yapmadan)
- Gollerde yardım, topun gol çizgisini geçip geçmediğinin belirgin olmadığı durumlarda açık ve anlaşılır işaret
- Oyuncu değişikliğinde yardım
- Yer alma ve hareketlilik, sondan ikinci savunma oyuncusu ile aynı hizada bulunma, taç çizgisi boyunca akıcı hareketlilik
- Konsantrasyon
- Kural ve talimatlara uygun ve açık işaretler
- Çatışma durumlarında oyun alanına girerek zamanında müdahale
- Hakemin bariz yanlış kararlarına uygun şekilde müdahale etme
- Hakem ile göz teması
- Teknik alandaki davranışları izleme
- Bayrak tutmayan elin gerekli pozisyonlarda hakemle göz teması halinde kısıtlı kullanımı (FIFA, 2006).

2.5.2.3. Dördüncü Hakemin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi

Dördüncü hakemlerin müsabakada yeterli performans gösterebilmeleri için aşağıda belirtilen kriterlere uyması gereklidir.

- Dördüncü hakem maç öncesinde, sırasında ve sonrasında bütün idari görevlerde hakeme yardımcı olur.

- Oyuncu değişikliklerinde aktif ve proaktif olmalıdır (örn. teçhizat ve takım kontrolü). Hatalı tespit yüzünden yanlış oyuncuya ihtar verildiğinde veya ikinci sarı kart gösterildiği halde bir oyuncu oyundan ihraç edilmediğinde veya hakemin ve yardımcı hakemlerin görüş alanı dışındaki şiddetli hareketlerde hakemi uyarmalıdır.

- Dördüncü hakem, teknik alanda bulunan takım yetkililerine karşı gerektiğinde katı, fakat tahrik etmeyen bir tutum içinde, teknik alanı uygun ve doğru bir şekilde kontrol edebiliyorsa, gözlemciden bunu değerlendirmesi beklenir.

- Sakatlanan oyuncuları değerlendirmek üzere doktor, fizyoterapist ve ilk yardım görevlilerinin (sedye taşıyıcıların) oyun alanına girişini denetler (izin hakem tarafından verilir).

- Maç sırasında oyuncu değişikliğine yardım etmekle yükümlüdür (FIFA, 2006).

2.5.2.4. Mesleki Yeterlilik İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde, araştırma konusu ile ilgili bulunan, araştırmacıya çalışmalarında fikir veren araştırma ve tezler yer almaktadır.

Özgür TÜRK tarafından yapılan Bilgisayar Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliliklerini Çalışma Ortamlarında Kullanabilirliklerinin Değerlendirilmesi adlı çalışmada, öğretmenlerin, teknolojik kavramlar ve uygulamalar, öğrenme ortamlarının tasarımı öğrenme-öğretme-program ve mesleki gelişim alanlarında mesleki yeterliliklerin çoğuna sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin sahip oldukları mesleki yeterlilikleri kullanamama nedeni genel olarak okuldaki teknolojik alt yapının yetersizliğinden kaynaklandığı belirlenmiştir (TÜRK, 2008).

Faruk EFE tarafından yapılan Eğitim Fakültesi Mezunu Olmayan İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilikleri adlı çalışmada

1. Eğitim fakültesi mezunu olmayan öğretmenlerin "eğitim etkinliklerinin planlanmasına ait davranışları müfettiş, yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre "Ara sıra " gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

2. Eğitim fakültesi mezunu olmayan öğretmenlerin kendilerini "eğitim etkinliklerinin planlanması" yönünden "Çoğunlukla" başarılı buldukları kanısına varılmıştır.

3. Eğitim fakültesi mezunu olmayan öğretmenlerin "eğitim etkinliklerinin planlanmasına ilişkin; müfettiş, yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı, aynı görüşe sahip oldukları görülmüştür.

4. Eğitim fakültesi mezunu olmayan öğretmenleri ile diğer denek gruplarının (müfettiş, yönetici ve sınıf öğretmenleri) görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (EFE, 1998).

Vakur ÇİFTÇİLİ tarafından yapılan Dershane Öğretmenlerinin Öğretmen Yeterlilik Düzeyleri Ve Mesleki Doyumları Arasındaki İlişki adlı çalışmada öğretmenlerin yeterlilik düzeyleri ve mesleki doyum düzeyleri arasında, ters yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğretmen yeterlilik düzeyleri yüksek olanların, mesleki doyum düzeyleri düşük çıkmıştır. Diğer bir ifade ile mesleki doyum düzeyi yüksek olan öğretmenlerin, öğretmen yeterlilik düzeyleri düşük olarak saptanmıştır (ÇİFTÇİLİ, 2007).

Akın Hamit ILIKAN tarafından Öğretmenlerin Mesleki Ve Kişisel Yeterliklerinin Eğitim Üzerine Etkisi adlı çalışma sonucunda; öğretmenlerin mesleki ve kişisel yeterlikleri ile eğitimin etkinliği arasında $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu, yani eğitimin etkinliğini büyük ölçüde bu iki faktörün belirlediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca; öğretmenlerin mesleki ve kişisel yeterlikleri ile verdikleri eğitimin etkinliği hakkında öğrencilere göre daha iyimser bir bakış açısına sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin mesleki ve kişisel yeterlikleri ile verdikleri eğitimin etkinliğinin cinsiyetlerine, görev yaptıkları okullara, statülerine, lisansüstü eğitim görme, meslek bilgisi kursu alma durumlarına bağlı olarak farklılık göstermediği diğer bir ifade ile mesleki yeterlik, kişisel yeterlik ve eğitimin etkinliğinin bu değişkenlerden bağımsız olduğu araştırma

sonuçlarındandır. Diğer bir ifade ile öğretmenlerin kadın veya erkek olması öğrencilerin etkin eğitim almasıyla bir ilişkisi yoktur. Mesleki ve kişisel alanda gerekli yeterliklere sahip olan öğretmenler kadın olsun, erkek olsun, öğrencilerine etkin bir eğitim verebilmektedirler. Ayrıca öğrencinin gittiği okulun da etkin eğitim almasıyla bir ilişkisi olmadığı gibi, öğretmenlerin lisansüstü eğitim almış olmaları, meslek bilgisi eğitimi (formasyon) almış olmaları da etkin eğitim vermeleriyle ilişkisi yoktur (ILIKAN, 2007).

Özlem TUZCU tarafından yapılan Müzik Öğretmeni Adaylarının Mesleki Yeterlik Algıları Ve Mesleki Güdülenme Düzeyleri İle Akademik Başarı Algıları Arasındaki İlişki adlı çalışmadan elde edilen sonuçlara göre:

1. Müzik Öğretmeni Adaylarının Müzik Öğretmenliğine Güdülenme Düzeyleri ile Öğretmen Yeterlik Ölçeği Kişisel ve Genel Öğretim alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

2. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Öğretmen Yeterlik” düzeylerinin, üniversiteye geldikleri bölgeye göre farklılaşma gösterdiği; öğrenim gördüğü fakülteye Karadeniz bölgesinden gelen öğretmen adaylarının “Öğretmen Yeterlik” düzeylerinin, diğer bölgelerden gelen öğretmen adaylarına kıyasla düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının “Öğretmen Yeterlik” düzeylerinin, Marmara Üniversitesi’nde öğrenim gören öğretmen adaylarının “Öğretmen Yeterlik” düzeylerine göre düşük olduğu saptanmıştır.

3. Okuduğu bölümden tamamen ve oldukça memnun olan müzik öğretmeni adaylarının “Güdülenme Düzeyleri”, okuduğu bölümden biraz memnun ve hiç memnun olmayan adaylara göre düşük bulunmuştur (TUZCU, 2010).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Tarama modelinde yapılmış olan bu çalışmada anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 1998).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın ideal evreni, Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı olarak görev yapan futbol hakemleridir. Araştırmanın ulaşılabilir evrenini Türkiye Futbol Federasyonu 10. Bölge'ye bağlı olarak klasmanlarda görev yapan futbol hakemleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine ulaşılabilir evrendeki, Türkiye Futbol Federasyonu 10. Bölge'ye bağlı olan 8 ilde görev yapan 78 klasman hakemi oluşturdu. Türkiye Futbol Federasyonu 10. Bölgedeki iller ve bu illere bağlı olarak klasmanlarda görev yapan futbol hakemlerinin illere göre dağılımları Tablo 1'de şema olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. TFF 10. Bölge Faal Futbol Hakemlerinin İllere Göre Dağılımı

10. BÖLGE	İLLER	KLASMANDAKİ HAKEM SAYISI
	KAYSERİ	33
	SİVAS	12
	YOZGAT	3
	KIRŞEHİR	8
	NEVŞEHİR	9
	NİĞDE	7
	AKSARAY	6
10. BÖLGE KLASMAN HAKEM SAYISI		78

Tablo 1’ e göre 10. Bölgede 78 klasman hakemi bulunmaktadır. En çok klasman hakemi olan il Kayseri olup 33 tane klasman hakemi bulunmaktadır. En az klasman hakemi olan il ise Yozgat olup 3 tane klasman hakemi vardır.

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Futbol Hakemlerinin Yaş, Aylık Ortalama Gelir Düzeyi, Hakemlik Klasmanı, Tanımlayıcı İstatistikleri

	N	Minimum	Maksimum	Ort.	Ss
Yaş	78	22	36	27.95	3.24
A. O. Gelir	78	300	4000	1471.15	717.25
K. Hak. Süresi	78	3	15	8.29	2.83
Toplam	78				

Tablo 2’ de verilen test sonuçları incelendiğinde yaşı en küçük olan hakem 22, yaşı en büyük olan hakem ise 36 olup, futbol hakemlerinin yaş ortalamaları (27.95 ± 3.24), aylık ortalama geliri en az olan 300 TL en fazla olan 4000 TL olup, aylık ortalama gelirleri ise (1471.15 ± 717.25) klasmanda hakemlik yapma süreleri en az olan 3 yıl, en fazla olan 15 yıl olup, klasmanda hakemlik yapma süresi ortalamaları ise (8.29 ± 2.83) tür.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak iki bölümden oluşan bir anket kullanılmıştır. Birinci bölümde katılımcıların kişisel bilgilerini sorgulayan ifadeler bulunurken (cinsiyet, eğitim durumu vs) ikinci bölüm Schyns ve Von Collani (2002) tarafından geliştirilmiş olan Mesleki Öz-Yeterlilik Ölçeği'nden (Occupational Self-Efficacy Scale) oluşmuştur.

Schyns ve Von Collani (2002) tarafından geliştirilmiş olan ve analizleri sonucunda 19 maddeden oluşan Mesleki Öz-Yeterlilik Ölçeği'nin ilk madde havuzu araştırmacıların üç farklı ölçekten elde ettikleri 20 maddeden oluşmakta ve maddelerin değerlendirilmesinde de 6'lı Likert tipi skaladan yararlanılmıştır (Schyns ve Von Collani, 2002). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması çalışmasında ilk madde havuzu ve 6'lı yerine 5 puanlı Likert tipi skaladan (5= tamamen katılıyorum; 1= hiç katılmıyorum) yararlanılmıştır

3.3.1. Mesleki Yeterlilik Ölçeğinin Türk Popülasyonuna Uyarlanması

Araştırma verilerinin, faktör yapısı ortaya çıkarmaya uygunluğunu tespit etmek amacıyla, analizlerin ilk aşamasında KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett küresellik testi uygulanmıştır. KMO testi için yazın incelendiğinde, .50'den düşük değer analiz yapmak için uygun olmayacağı, .50-.60 arası değer kötü, .60-.70 arası değer zayıf, .70-.80 arası değer orta, .80-.90 arası değer iyi, .90 ve üzeri değer ise mükemmel olduğu ifade edilmektedir. Elde edilen bulgulara bakıldığında KMO örneklem yeterlilik değerinin .80 olduğu görülmektedir. Bu da verilerin faktör çıkarmak için kullanıma uygun olduğunu göstermiştir. Bartlett küresellik testi sonucunun $p < 0.05$ olması korelasyon matrisindeki verilerin birim matrisinden farklı olduğu sonucunu verir, bu da söz konusu matristen faktör çıkarılabileceği anlamına gelir (Şencan, 2005, s.384). Bu çalışma için yapılan Bartlett küresellik testi anlamlılık değerinin $p < 0.05$ olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. KMO ve Bartlett Küresellik Testi Tablosu

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterlilik Ölçümü		.80
	Yaklaşık Ki-Kare	419.59
Bartlett's Küresellik Testi	Serbestlik Derecesi	78
	Anlamlılık	.000

Tablo 4. Faktör Analizi Sonucu, Faktör Yükleri, Ortak Varyans Değerleri ve İç Tutarlılık Değerleri

Test Maddeleri	Ortak Varyans	Yük Değeri	1	2	3	İç Tutar. Değ.
18.İşimle ilgili yaşadığım geçmiş deneyimlerim, beni mesleki geleceğime çok iyi bir şekilde hazırladı.	.771	.713	.851			.82
19.Mesleğimle ilgili belirlediğim hedeflerime ulaşıyorum.	.788	.770	.848			
20.Kendimi mesleğimin ihtiyaçlarının çoğunu karşılayabilecek kadar donanımlı hissediyorum.	.645	.747	.732			
11. İşimle ilgili bir şeyler yolunda gitmediğinde kolay pes ederim.	.485	.384	.667			
4. İşimde karşıma çıkan beklenmedik sorunların üstesinden başarılı bir şekilde gelemiyorum.	.669	.691		.812		.77
7. Mesleğimde ortaya çıkan çoğu sorunla baş etme konusunda kendimi yeterli görmüyorum.	.674	.739		.799		
5. Mesleğimle ilgili yeni şeyler öğrenmek bana zor geldiğinde öğrenmeye çalışmam.	.556	.571		.688		
10. Şükür ki, mesleğimle ilgili öngörülemeyen durumlarla nasıl baş edeceğimi biliyorum.	.505	.621		.632		
9. Yeterince çabaladığım takdirde işimle ilgili zor sorunların her zaman üstesinden gelebilirim.	.510	.516		.630		.80
16.Becerilerime güvendiğim için mesleğimle ilgili bir sorun yaşadığımda soğukkanlı kalabiliyorum.	.824	.702			.886	
14. Mesleğimdeki beklenilmeyen olaylarla başarılı bir şekilde baş edeceğimden eminim.	.695	.720			.774	
12. Mesleki becerilerim konusunda kendimi güvende hissetmiyorum.	.513	.671			.601	
17.Mesleğimle ilgili önüme ne sorun çıkarsa çıksın üstesinden gelecek kapasitedeyim.	.569	.743			.421	
Açıklanan Varyans:			23.698	20.85	18.557	
Toplam			63.11			

Faktör döndürme sonrasında, ölçeğin birinci faktörünün 4 maddeden (18, 19, 20, 11), ikinci faktörün 5 maddeden (4, 5, 7, 9, 10), üçüncü faktör dört maddeden (12, 14, 16, 17) oluşmaktadır. Birinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri 0.667-0.851 arasında, ikinci faktörde 0.630-0.812 arasında, üçüncü faktörde ise 0.421-0.886 arasındadır.

Mesleki Yeterlilik Ölçeği (MYÖ), 3 faktörlüdür. Önemli olarak belirlenen faktörlerden birincisi ölçeğe ilişkin toplam varyansın % 23.698'ini, ikinci faktör % 20.85'ini, üçüncü faktör ise % 18.557'sini açıklamaktadır. Üç faktörün açıkladıkları toplam varyans % 63.11' dir. Üç faktörün maddelerde açıkladıkları ortak varyans yaklaşık % 48-82 arasında değişmektedir.

Faktör analizi sonucu ortaya çıkan alt boyutların iç tutarlılıklarını değerlendirmek üzere yapılan Cronbach Alfa iç tutarlılık testleri sonucunda “mesleki vizyon” olarak adlandırılan birinci boyutun (maddeler: 11, 18, 19 ve 20) cronbach's alfa iç tutarlılık değeri .82, “mesleki yeterlilik” olarak adlandırılan ikinci boyutun (maddeler: 4, 5, 7, 9 ve 10) cronbach's alfa iç tutarlılık değeri .77 ve “mesleki güven” olarak adlandırılan üçüncü boyutun (maddeler: 12, 14, 16 ve 17) cronbach's alfa iç tutarlılık değeri ise .80 olarak tespit edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplaması

Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden Türkiye Futbol Federasyonu 10. Bölgedeki faal futbol klasman hakemleriyle yüz yüze görüşülerek 78 anket dağıtılmış ve bunların hepsi değerlendirilmeye alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Anketlerden elde edilen sonuçlar, SPSS programı yardımıyla farklı değişkenler açısından (öğrenim, medeni durum, yabancı dil bilme, bulundukları klasman, hakemlikten başka meslek durumları, liglerde futbol oynama) frekans tabloları yardımıyla değerlendirilmiştir. Verilerin analizinin birinci bölümünde ölçeğin geçerlilik güvenirlik analizi için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır, ikinci

bölümde ise verilerin analizinde bağımsız guruplarda t-testi, parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis testi ve Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır. Analizlerde anlamlılık değeri olarak .05 kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamına giren futbol hakemlerinden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Tablo 5. Futbol Hakemlerinin Öğrenim Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları

Öğrenim	f	%
Lise	19	24.3
Üniversite	52	66.7
Yüksek Lisans, Doktora	7	9.0
Toplam	78	100.0

Tablo 5’ de araştırmaya katılan 78 Futbol hakeminin öğrenim düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, 19’unun (% 24.3) lise düzeyinde, 52’sinin (% 66.7) üniversite düzeyinde, 7’sinin (% 9.0) yüksek lisans ve doktora düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Futbol Hakemlerinin Medeni Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları

Medeni durum	f	%
Evli	35	44.9
Bekâr	43	55.1
Toplam	78	100.0

Tablo 6’da Futbol hakemlerinin medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan 78 futbol hakeminin 35’inin (% 44.9) evli, 43’ünün (% 55.1) ise bekâr olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Futbol Hakemlerinin Yabancı Dil Bilme Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları

Yabancı Dil Bilme	f	%
Evet	43	55.1
Hayır	35	44.9
Toplam	78	100.0

Tablo 7’ de Futbol hakemlerinin yabancı dil bilme durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan 78 futbol hakeminin 43’ünün (% 55.1) yabancı dil bildiği, 35’inin (% 44.9) yabancı dil bilmediği görülmektedir.

Tablo 8. Futbol Hakemlerinin Bulundukları Klasmanlara Göre Yüzde Frekans Dağılımları

Bulundukları Klasman	f	%
Ulusal Hakem	8	10.3
Ulusal Yardımcı Hakem	14	17.9
Bölgesel Hakem	23	29.5
Bölgesel Yardımcı Hakem	33	42.3
Toplam	78	100.0

Tablo 8’de Futbol hakemlerinin bulundukları klasmanlara göre dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan 78 futbol hakeminin 8’inin (% 10.3) ulusal hakem, 14’ünün (% 17.9) ulusal yardımcı hakem, 23’ünün (% 29.5) bölgesel hakem, 33’ünün (% 42.3) bölgesel yardımcı hakem olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Futbol Hakemlerinin Hakemlikten Başka Mesleklerine Göre Yüzde Frekans Dağılımları

Hakemlikten Başka Meslek	f	%
Evet	51	65.4
Hayır	27	34.6
Toplam	78	100.0

Tablo 9’de Futbol hakemlerinin Hakemlikten Başka Mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan 78 futbol hakeminin 51’inin (% 65.4) hakemlikten başka bir meslekle uğraştığı, 27’sinde (% 34.6) başka bir meslekle uğraşmayıp sadece hakemlik yaptığı görülmektedir.

Tablo 10. Futbol Hakemlerinin Liglerde Futbol Oynama Durumlarına Göre Yüzde Frekans Dağılımları

Liglerde Futbol Oynama	f	%
Evet	48	61.5
Hayır	30	38.5
Toplam	78	100.0

Tablo 10’da Futbol hakemlerinin Liglerde Futbol Oynama Durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan 78 futbol hakeminin, 48’inin (% 61.5) hakemliğe başlamadan önce lisanslı olarak bir kulüpte futbol oynadığı, 30’ununda (% 38.5) hakemliğe başlamadan liglerde futbol oynamadığı görülmektedir.

Tablo 11. Futbol Hakemlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Alt Boyutlara İlişkin Betimsel İstatistikleri Ve Bağımsız T-Testi Sonuçları

Medeni Durum		N	$\bar{X}$	SS	T	SD	P
Mesleki Vizyon	Evli	35	3.85	.71	1.61	76	.11
	Bekâr	43	3.57	.81			
Mesleki Yeterlilik	Evli	35	4.01	.80	1.56	76	.12
	Bekâr	43	3.73	.78			
Mesleki Güven	Evli	35	4.05	.71	1.55	76	.12
	Bekâr	43	3.78	.81			

Tablo 11’de Futbol Hakemlerinin “mesleki vizyon” puanları ortalamalarının ($t= 1.61$; $p= 0.11>0.05$), “mesleki yeterlilik” puanları ortalamalarının ($t= 1.56$; $p= 0.12>0.05$), ve “mesleki güven” puanları ortalamalarının ($t= 1.57$; $p= 0.12>0.05$), Medeni Durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 12. Futbol Hakemlerinin Yabancı Dil Bilme Değişkenine Göre Alt Boyutlara İlişkin Betimsel İstatistikleri Ve Bağımsız T-Testi Sonuçları

Yabancı Dil Bilme		N	$\bar{X}$	SS	T	SD	P
Mesleki Vizyon	Evet	43	3.85	.76	1.98	76	.04
	Hayır	35	3.50	.76			
Mesleki Yeterlilik	Evet	43	3.84	.89	-.18	76	.85
	Hayır	35	3.88	.67			
Mesleki Güven	Evet	43	4.08	.64	2.30	76	.12
	Hayır	35	3.68	.88			

Tablo 12 incelendiğinde örneklemdaki yabancı dil bilen hakemlerin mesleki vizyon alt boyutundaki sorulara verdiği cevapların ortalaması ($\bar{X}=3.85$), yabancı dil

bilmeyen hakemlerin ortalamasından ($\bar{X}=3.50$) yüksek olduğu görülmektedir. Futbol Hakemlerinin “mesleki vizyon” puanları ortalamalarının yabancı dil bilme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. ($t=1.98$; $p=0.04<0.05$). Örnekleme bulunan yabancı dil bilen hakemler, yabancı dil bilmeyen hakemlere göre mesleki vizyon olarak üstün olduğu görülmektedir.

Futbol Hakemlerinin “mesleki yeterlilik” puanları ortalamalarının yabancı dil bilme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır, ($t=-.18$; $p=0.85>0.05$).

Futbol Hakemlerinin “mesleki güven” puanları ortalamalarının yabancı dil bilme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=2.30$; $p=0.12>0.05$).

Tablo 13. Futbol Hakemlerinin Liglerde Futbol Oynama Değişkenine Göre Alt Boyutlara İlişkin Betimsel İstatistikleri Ve Bağımsız T-Testi Sonuçları

Liglerde Futbol Oynama		N	$\bar{X}$	Ss	T	Sd	P
Mesleki Vizyon	Evet	48	3.65	.85	-.71	76	.47
	Hayır	30	3.78	.64			
Mesleki Yeterlilik	Evet	48	3.96	.79	1.47	76	.14
	Hayır	30	3.69	.80			
Mesleki Güven	Evet	48	3.99	.76	1.24	76	.21
	Hayır	30	3.76	.79			

Tablo 13’da Futbol Hakemlerinin “mesleki vizyon” puanları ortalamalarının ($t=-.71$; $p=0.47>0.05$), “mesleki yeterlilik” puanları ortalamalarının ($t=1.47$; $p=0.14>0.05$), ve “mesleki güven” puanları ortalamalarının ($t=1.24$; $p=0.21>0.05$), liglerde futbol oynama değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 14. Futbol Hakemlerin Öğrenim Durumlarına Göre Mesleki Yeterlilik Farklılıklarının Değerlendirilmesi, Kruskal Wallis Testi Sonucu

	Öğrenim	N	Ort.	Ss.	Sıra Ort	χ^2	Sd	P
Mesleki Vizyon	Lise	19	3.53	.83	35.26	1.55	2	.45
	Üniversite	52	3.71	.79	39.98			
	Y. Lis. Doktora	7	4.00	.36	47.43			
	Toplam	78	3.70	.78				
Mesleki Yeterlilik	Lise	19	3.73	.83	35.84	2.76	2	.25
	Üniversite	52	3.96	.75	42.24			
	Y. Lis. Doktora	7	3.45	.97	29.07			
	Toplam	78	3.86	.80				
Mesleki Güven	Lise	19	3.68	1.03	36.26	.86	2	.65
	Üniversite	52	3.98	.70	41.16			
	Y. Lis. Doktora	7	3.90	.41	35.93			
	Toplam	78	3.90	.78				

Tablo 14’de verilen test sonuçları farklı eğitim düzeyine (lise, üniversite, yüksek lisans doktora) sahip 78 futbol hakeminin “mesleki vizyona” ait, ($\chi^2=1.55$; $p>0.05$), “mesleki yeterliliğe” ait ($\chi^2=2.76$; $p>0.05$), “mesleki güvene” ait ($\chi^2=.86$; $p>0.05$), ortalama değerleri arasında eğitim düzeyi farklılıklarından kaynaklı bir farklılığın oluşmadığı görülmektedir.

Tablo 15. Futbol Hakemlerin Ortalama Hakemlik Klasmanlarına Göre Mesleki Yeterlilik Farklılıklarının Değerlendirilmesi, Kruskal Wallis Testi Sonucu

	Hakemlik Klasmanları	N	Ort.	Ss.	Sıra Ort	χ^2	Sd	P
Mesleki Vizyon	Ulusal H.	8	4.12	.452	50.88	2.60	3	.45
	Ulusal Yrd. H.	14	3.61	.658	35.29			
	Bölgesel H.	23	3.69	.745	39.72			
	Bölgesel Yrd. H.	33	3.63	.902	38.38			
	Toplam	78	3.70	.781				
Mesleki Yeterlilik	Ulusal H.	8	4.12	.861	49.44	5.67	3	.12
	Ulusal Yrd. H.	14	4.15	.666	47.96			
	Bölgesel H.	23	3.62	.861	32.80			
	Bölgesel Yrd. H.	33	3.83	.772	38.17			
	Toplam	78	3.86	.801				
Mesleki Güven	Ulusal H.	8	4.25	.462	48.31	5.00	3	.17
	Ulusal Yrd. H.	14	4.00	.552	40.36			
	Bölgesel H.	23	4.07	.803	44.74			
	Bölgesel Yrd. H.	33	3.66	.870	33.35			
	Toplam	78	3.90	.781				

Tablo 15’de verilen test sonuçları farklı hakemlik klasman düzeyine (lise, üniversite, yüksek lisans doktora) sahip 78 futbol hakeminin “mesleki vizyona” ait , ($\chi^2=2.60$; $p>0.05$), “mesleki yeterlilik” e ait ($\chi^2=5.67$; $p>0.05$), “mesleki güven”e ait ($\chi^2=5.00$; $p>0.05$), puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 16. Korelasyon Testi

	Yaş	A.O. Gelir	Hakemlik Süresi	Mesleki Yeterlilik	Mesleki Vizyon
A.O. Gelir	.599**				
Hakemlik Süresi	.812**	.667**			
Mesleki Yeterlilik	.162	.275*	.199		
Mesleki Vizyon	.294**	.333**	.260*	.093	
Mesleki Güven	.348**	.296**	.308**	.270*	.548**

*P <0.05; **P<0.01

Tablo 16’ de verilen test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin aylık ortalama gelirleri ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır (p <.01). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) orta bir ilişki (korelasyon) vardır (r=0.59). Hakemlerin yaşı arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, klasman hakemlik süreleri ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır (p <.01). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) kuvvetli/yüksek bir ilişki (korelasyon) vardır (r=0.81). Hakemlerin yaşı arttıkça hakemlik süreleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, klasman hakemlik süreleri ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (p <.01). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) kuvvetli/yüksek bir ilişki (korelasyon) vardır (r=0.66). Hakemlerin, klasmanda ki hakemlik süreleri arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki yeterlilik puanı ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (p <.01). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) zayıf bir ilişki (korelasyon) vardır (r=0.27). Hakemlerin mesleki yeterlilikleri arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki vizyon puanı ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır (p <.01). Değişkenler arasında doğru yönlü

(pozitif) zayıf bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.29$). Hakemlerin yaşları arttıkça mesleki vizyonları da yükselmektedir.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki vizyon puanı ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < .01$). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) zayıf bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.33$). Hakemlerin mesleki vizyonları yükseldikçe aylık ortalama gelirleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki vizyon puanı ile hakemlik yılları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < .01$). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) zayıf bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.26$). Hakemlerin mesleki yeterlilikleri arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki güven puanı ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < .01$). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) orta bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.34$). Hakemlerin yaşları arttıkça mesleki güvenleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki güven puanı ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < .01$). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) zayıf bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.29$). Hakemlerin mesleki güvenleri arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki güven puanı ile hakemlik yılları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < .01$). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) orta bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.30$). Hakemlerin, hakemlik yılları arttıkça mesleki güvenleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki güven puanı ile mesleki yeterlilik puanı arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < .01$). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) zayıf bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.27$). Hakemlerin, mesleki güvenleri arttıkça mesleki yeterlilikleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki güven puanı ile mesleki vizyon puanı arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < .01$). Değişkenler arasında doğru yönlü (pozitif) orta bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.54$). Hakemlerin, mesleki güvenleri arttıkça mesleki vizyonları da artmaktadır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, futbol hakemlerinin klasman farklılıklarının mesleki öz-yeterlilik değerlendirmelerinde farklılık oluşturup oluşturmadığı ortaya konulmak istenmiştir. Bu nedenle, uluslararası yazında kullanılan ve farklı araştırma gruplarında da geçerli ve güvenilir sonuçlar vermiş olan Schyns ve Von Collani (2002) tarafından geliştirilmiş olan ve 20 sorudan oluşan Mesleki Yeterlilik Ölçeğinin (Vocational Qualifications Scale) Türk popülasyonuna uyarlanması amaçlanmıştır.

Araştırma verilerinin, faktör yapısı ortaya çıkarmaya uygunluğunu tespit etmek amacıyla, analizlerin ilk aşamasında KMO ve Bartlett küresellik testi uygulanmıştır. KMO testi için yazın incelendiğinde, 50'den düşük değerin analiz yapmak için uygun olmayacağı, .50-.60 arası değerin kötü, .60-.70 arası değerin zayıf, .70-.80 arası değerin orta, .80-.90 arası değerin iyi, .90 ve üzeri değerin ise mükemmel olduğu ifade edilmektedir. Elde edilen bulgulara bakıldığında KMO örneklem yeterlilik değerinin .80 olduğu görülmektedir. Bu da verilerin faktör çıkarmak için kullanıma uygun olduğunu göstermiştir. Bartlett küresellik testi sonucunun $p < 0.05$ olması korelasyon matrisindeki verilerin birim matrisinden farklı olduğu sonucunu verir, bu da söz konusu matrsten faktör çıkarılabileceği anlamına gelir (Şencan, 2005, s:384). Bu çalışma için yapılan Bartlett küresellik testi anlamlılık değerinin $p < 0.05$ olduğu görülmektedir.

Analiz aşamasında ölçek maddelerinin gruplandığı üç alt boyutun Cronbach alfa katsayılarına bakılmıştır. Bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda da ölçeğin Türk popülasyonu için güvenilir bir ölçek olduğunu söylemek mümkündür.

Futbol hakemlerinin bulundukları klasmanlara göre dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan 78 futbol hakeminin % 10.3'ünün (n=8) ulusal hakem, % 17.9'unun (n=14) ulusal yardımcı hakem, % 29.5'inin (n=23) bölgesel hakem, % 42.3'ünün (n=33) bölgesel yardımcı hakem olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan hakemlerin % 44.9'unun (n=35) evli, % 55.1'inin (n=43) bekar; % 24.3'ünün (n=19) lise, % 66.7'sinin (n=52) üniversite, % 9'ununda

(n=7) yüksek lisans ve doktora mezunu oldukları, % 55.1'inin (n=43) yabancı dil bildiği, % 44.9'unun (n=35) yabancı dil bilmediği, % 61.5'inin (n=48) hakemlikten önce futbol oynadığı, % 38.5'ininde (n=30) hakemlikten önce futbol oynamadığı, ayrıca hakemlerin % 65.4'ünün (n=51) hakemlikten başka meslek dalıyla uğraştığı, % 34'ünün (n=27) ise hakemlikten başka herhangi bir meslekle uğraşmadıkları tespit edilmiştir. Bu sonuca göre araştırmaya katılan hakemlerin büyük çoğunluğunun bekar olduğu, üniversite mezunu olduğu, ayrıca hakemlik dışında farklı meslek dalıyla uğraştıkları ve hakemliğe başlamadan önce futbol oynadıkları ortaya çıkmıştır.

Futbol hakemlerinin medeni durum değişkenine göre alt boyutlara ilişkin betimsel istatistikleri ve bağımsız t-testi sonuçlarına baktığımızda futbol hakemlerinin mesleki vizyon puanları ortalamalarının ($t= 1.61$; $p= 0.11>0.05$), mesleki yeterlilik puanları ortalamalarının ($t= 1.56$; $p= 0.12>0.05$) ve mesleki güven puanları ortalamalarının ($t= 1.57$; $p= 0.12>0.05$), medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadığı görülmüştür.

Futbol hakemlerinin yabancı dil bilme değişkenine göre alt boyutlara ilişkin betimsel istatistikleri ve bağımsız t-testi sonuçlarına baktığımızda örneklemdeki yabancı dil bilen hakemlerin mesleki vizyon alt boyutundaki sorulara verdiği cevapların ortalaması ($\bar{X}=3.85$), yabancı dil bilmeyen hakemlerin ortalamasından ($\bar{X}=3.50$) yüksek olduğu görülmektedir. Futbol Hakemlerinin mesleki vizyon puanları ortalamalarının yabancı dil bilme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=1.98$; $p=0.04<0.05$). Örneklemde bulunan yabancı dil bilen hakemlerin, yabancı dil bilmeyen hakemlere göre mesleki vizyon olarak üstün olduğu görülmektedir. Hakemlerin mesleki vizyonlarını yükseltmek için Türkiye Futbol Federasyonu ve Merkez Hakem Kurulunun, yabancı dil öğretim programları düzenleyerek, hakemlerin yabancı dil öğrenmeleri sağlanmalıdır. Bu sayede hakemlerin maçlardaki performansının yükselmesi ve Avrupa da FIFA kokartlı hakem sayısının çoğalması sağlanabilir.

Futbol hakemlerinin mesleki yeterlilik puanları ortalamalarının ($t=-.18$; $p=0.85>0.05$) ve mesleki güven puanları ortalamalarının ($t=2.30$; $p=0.12>0.05$) yabancı dil bilme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Anlamlı sonuç bulunmamasını, hakemlerin yeterli seviyede yabancı dil bilgisine sahip olmamalarına bağlayabiliriz.

Futbol hakemlerinin liglerde futbol oynama değişkenine göre alt boyutlara ilişkin betimsel istatistikleri ve bağımsız t-testi sonuçlarına bakıldığında futbol hakemlerinin mesleki vizyon puanları ortalamalarının ($t=-.71$; $p=0.47>0.05$), mesleki yeterlilik puanları ortalamalarının ($t=1.47$; $p=0.14>0.05$) ve mesleki güven puanları ortalamalarının ($t=1.24$; $p=0.21>0.05$) liglerde futbol oynama değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Futbol hakemlerin öğrenim durumlarına göre mesleki yeterlilik farklılıklarının değerlendirilmesi, kruskal wallis testi sonuçlarına göre farklı eğitim düzeyine (Lise, Üniversite, Yüksek Lisans, Doktora) sahip 78 futbol hakeminin mesleki vizyona ait, ($\chi^2=1.55$; $p>0.05$), mesleki yeterliliğe ait ($\chi^2=2.76$; $p>0.05$), mesleki güvene ait ($\chi^2=.86$; $p>0.05$), ortalama değerleri arasında eğitim düzeyi farklılıklarından kaynaklı bir farklılığın oluşmadığı görülmektedir.

Futbol hakemlerin ortalama hakemlik klasmanlarına göre mesleki yeterlilik farklılıklarının değerlendirilmesi, kruskal wallis testi sonucunda farklı hakemlik klasman düzeyine (Ulusal, Ulusal Yardımcı, Bölgesel ve Bölgesel Yardımcı Hakemler) sahip 78 futbol hakeminin mesleki vizyona ait , ($\chi^2=2.60$; $p>0.05$), mesleki yeterliliğe ait ($\chi^2=5.67$; $p>0.05$) mesleki güvene ait ($\chi^2=5.00$; $p>0.05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir.

Araştırma bulgularımızla paralellik gösteren Fişekcioğlu, Şahin, Çağlayan, Tanır (2008), tarafından “Türkcüll Süper Ligi’nde Oynayan Kulüplerin Yönetici Yeterliliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmada, yöneticilerin çoğunluğunun lise (% 47) ve üniversite (% 38) mezunu, (% 72)’sinde kısmen İngilizce bildikleri sonucuna

ulaşılmıştır. Bizim araştırmamızın sonucunda ise futbol hakemlerinin öğrenim düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, % 24.4'ünün lise düzeyinde, % 66.7'sinin üniversite düzeyinde, % 9.0'ının yüksek lisans ve doktora düzeyinde olduğu görülmüştür.

Özgür TÜRK (2008), tarafından yapılan “Bilgisayar Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliliklerini Çalışma Ortamlarında Kullanabilirliklerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada, öğretmenlerin, teknolojik kavramlar ve uygulamalar, öğrenme ortamlarının tasarımı öğrenme-öğretme-program ve mesleki gelişim alanlarında mesleki yeterliliklerin çoğuna sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin sahip oldukları mesleki yeterlilikleri kullanamama nedeni genel olarak okuldaki teknolojik alt yapının yetersizliğinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Araştırmamıza katılan futbol hakemlerinin mesleki yeterliliklerinin çoğuna sahip olmalarına rağmen, çok az bir kısmının mesleki yeterliliklerini sahada uygulayamadıkları görülmüştür. Bunu uygulayamama nedeni olarak öğrenim düzeylerinin düşük olması, hakemlikten başka meslek dalıyla uğraşmaları ve hakemlikten önce liglerde futbol oynamamalarını gösterebiliriz.

Ayrıca Korelasyon Testi sonucunda da futbol hakemlerinin aylık ortalama gelirleri ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüş ve hakemlerin yaşı arttıkça aylık ortalama gelirlerinin de yükseldiği ortaya çıkmıştır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, klasman hakemlik süreleri ile yaşları arasında ve aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Hakemlerin yaşı arttıkça hakemlik süreleri de artmakta, hakemlik süreleri arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki yeterlilik puanı ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Hakemlerin mesleki yeterlilikleri arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır. Hakemlerin mesleki yeterliliklerinin ve aylık ortalama gelirlerinin yükselmesi için hakemlerin aylık maç sayılarının artması gerekir. Maç sayılarını artırmak için mesleki yeterliliklerini geliştirmelidirler. Hakemlerin mesleki yeterliliklerini geliştirebilmek için saha dışında antrenman sayılarını artırmaları, alkol ve sigara kullanmamaya özen

göstermeleri, düzenli beslenmeye ve aile yaşantısına dikkat etmesi gerekir. Bu hususlara dikkat eden hakemlerin sahadaki performansları yükseleceğinden dolayı mesleki yeterlilikleri de böylelikle artacaktır.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki vizyon puanı ile yaşları, aylık ortalama gelirleri ve hakemlik süreleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Hakemlerin yaşları arttıkça mesleki vizyonları yükselmektedir. Mesleki vizyonları yükseldikçe aylık ortalama gelirleri ve hakemlik süreleri de artmaktadır. Hakemlik vizyonunu yükseltmek için tecrübeli hakemlerden yararlanmanın elzem olduğu görülmüştür. Merkez Hakem Kurulu umut vaat eden hakemlerin üzerinde durarak onları belli bir tecrübeye ulaştırmak için çalışmalar yaparak hakemlik mesleğinin vizyonunu yükseltmelidir.

Test sonuçları incelendiğinde futbol hakemlerinin, mesleki güven puanı ile yaşları, aylık ortalama gelirleri, hakemlik süreleri, mesleki yeterlilik ve mesleki vizyon puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Hakemlerin yaşları arttıkça mesleki güvenleri artmaktadır. Mesleki güvenleri arttıkça aylık ortalama gelirleri artmakta, hakemlik süreleri uzamakta, mesleki yeterlilikleri olumlu yönde gelişmekte ve mesleki vizyonları da yükselmektedir.

Araştırmamız sonucunda futbol hakemlerinin yabancı dil bilmesi, hakemlerin mesleki vizyonlarını yükseltmekte ve mesleki yeterliliklerini geliştirmektedir. Mesleki yeterliliği gelişmiş olan hakemlerinde aylık ortalama gelirlerinin yüksek olduğu görülmüştür.

6. ÖNERİLER

Hakemlerin mesleki vizyonlarının yüksek olması için klasmanlardaki hakemler seçilirken yabancı dil bilme tercih sebebi olmalıdır.

Hakemlerin klasmanda kalma süreleri uzadıkça, mesleki güvenleri yükseldiği için klasmanlara hakemler seçilirken hakemliği uzun süre yapabilecek kapasitedeki iyi hakemler tercih edilebilir.

Hakemlerin mesleki vizyon ve mesleki güvenlerinin yükselmesi için hakemlere internet üzerinden ve hakem seminerlerinde yabancı dil eğitimi verilebilir.

Hakemlere mesleki güvenlerini artırıcı uygulamalar yapılarak (hakemlere mentör uygulaması, jest, mimik ve vücut dilini kullanabilme eğitimi vs) mesleki vizyon ve mesleki yeterlilikleri geliştirilebilir.

Bu çalışmanın devamında, üniversite mezunu hakemlerde, BESYO (Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu) mezunu ve diğer alanlardan mezun hakemlerin, klasmanlarına göre mesleki yeterlilikleri arasında fark var mı bakılabilir.

Bayan futbol hakemlerinin azlığı nedeniyle bu çalışmada yer almayan bayan hakemlerin, hakem kadrosundaki sayılarının artırılmasıyla, bundan sonraki araştırmalarda yer almaları bilimsel açıdan faydalı olacaktır.

TFF 10. Bölge’de klasman futbol hakemleri üzerine yapılan bu çalışmanın alanı futbol hakemlerinin mesleki yeterliliklerini geliştirmeye yol gösterici olması amacıyla il ve aday hakemleri de kapsayacak şekilde genişletilebilir.

7. KAYNAKLAR

- ACET, M., (2001),** “Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- AKAR, E., (2007),** “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Son Sınıf Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Verdikleri Değer Ve Mesleki Yeterlilikleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- APAYDIN, A., (2000),** Futbola Giriş, Bursa, Akmat Akınoğlu Matbaacılık.
- AYHAN, H., (1997),** Eğitim Bilimine Giriş, İstanbul, Şule Yayınları.
- ALTAŞ , N., DOĞAN, R., (2002),** “İlköğretim DKAB Öğretmenleri Yeterlilik Ölçeği Üzerine Bir Araştırma”, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/193.htm> (22.01.2008).
- BALCI, A., (2005),** Açıklamalı Eğitim Yönetim Terimleri Sözlüğü, Ankara, Tek Ağaç Basım Yayım Dağıtım.
- BABACAN, D., (1991),** Türkiye de Futbol Hakemliği, İstanbul, Eğitim Yayınları.
- BABACAN, D., (1993),** Futbol ve Hakem, Ankara, TFF Eğitim Yayınları.
- BALDIK, Ö., (Ekim 2002),** “Futbolun Kuşatıcılığı Altında”, *Zafer Dergisi*, Sayı 310:18-20
- BOZDEMİR, M., (1998),** “Futbol Fanatizminin Sosyolojik Açından Tahlili”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BURSALIOĞLU, Z., (1981),** Eğitim Yöneticisinin Yeterlilikleri, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- CEL, A., (1994),** “Hakemlik Psikolojisi”, *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Sayı 1:21-23
- COLLİNA, P., (2004),** Benim Oyun Kurallarım, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

- ÇELİK, S., (2004),** Hakem, Dördüncü Hakem, Yardımcı Hakem ve Gözlemciler El Kitabı, Ankara, EPAK (Eğitim, Planlama, Alt, Komisyonu) Yayınları.
- ÇİFTÇİLİ, V., (2007),** “Dershane Öğretmenlerinin Öğretmen Yeterlilik Düzeyleri Ve Mesleki Doyumları Arasındaki İlişki”, *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DOĞAN, İ. , (1999),** Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhu ve Şiddet, *Düşünen Siyaset Dergisi (Futbol Özel Sayısı)*, Sayı 2:73-85
- DURNA, E., (1997),** Türkiye’de Futbol ve Hakem, İstanbul, Yıldızlar Matbaacılık.
- DYSON, J., (2008),** (Çev., Renkli Yıldırım, Ö), Best Chambers Students Dictionary, İstanbul, Best Yayınları.
- EFE, F., (1998),** “Eğitim fakültesi mezunu olmayan ilköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki yeterlilikleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- ERDEN, M., (2004),** Öğretmenlik Mesleğine Giriş, İstanbul, Alkım Yayınları.
- ERİSİM, (2006),** “Üst Düzey Bir Hakemin Müsabaka Hareket Analizi ve Fiziksel Gereklilikleri”, www.tffhg d.org.tr(Çevrimiçi),http://www.tffhg d.org.tr/document/arast%C4%B1rma_ve_ceviriler/ust_duzey_bir_hak emin_musaba_har.pdf(21.03.2012).
- ERKAL, M., (1992),** Sosyolojik Açıdan Spor, İstanbul, Kutsun Matbaası.
- FERAH, A., (1999),** Futbol, Eğitim Öğretim, Ankara, Nehir Matbaası.
- FİFA, (2006),** Futbol Oyun Kuralları, Uluslar Arası Futbol Federasyonları Birliği Yayınları.
- FİFA, (2011),** Hakem Yardımcı Hakem Dördüncü Hakem ve Gözlemci El Kitabı, Uluslar Arası Futbol Federasyonları Birliği Yayınları.
- FİŞEKÇİOĞLU, İ., B., (1996),** “Konya İlindeki Amatör ve Profesyonel Futbolcuların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Profillerinin İncelenmesi”, *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- FİŞEK, K., (1985),** 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- GÜVEN, Ö., (1992),** Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- ILIKAN, A., H., (2007),** “Öğretmenlerin Mesleki Ve Kişisel Yeterliklerinin Eğitim Üzerine Etkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İNAL, A.,N., (1998),** Futbolda Eğitim ve Öğretim, Konya, Nobel Yayınevi.
- KARASAR, N.,(1998),** Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, Nobel Yayınları.
- MHK, (2010),** Merkez Hakem Kurulu Talimatı, Ankara, TFF Eğitim Yayınları.
- ORTA, L., (2000),** Dünya’da ve Türkiye’de Futbol Hakemliğinin Başlangıcı ve Gelişimi Semineri, Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale.
- POLAT, H., (2003),** Türk Futbolunda 50 Yıl, Ankara, Afşaroğlu Matbaası.
- RADNEDGE, K., (1994),** The Ultimate Encyclopedia Of Soccer, London.
- RATMATPENAH, M., A., (1997),** Critical Look at the Quality Of Our Soccer Officials, Central Methodist College (MO).
- ŞAHİN, AE., (2004),** “Öğretmen Yeterliklerinin Belirlenmesi”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı 58:15-19
- SUNAY, H., (1992),** “Ankara Bölgesi Futbol Hakemlerinin Hakemliğe Yönelmelerine Etki eden Motivasyonel Etkenler Üzerine Bir Araştırma”, Hacettepe Üniversitesi, *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Sayı 2:18-23
- STEMMLER, T., (2000),** Futbolun Kısa Tarihi, Ankara, Dost Kitabevi.
- ŞENCAN, H. (2005),** Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- TAŞĞIN, Ö., (2000),** “Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili”, *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- TUXWORT, E., N., (1988),** Mesleki Yeterliğin Ölçülmesi, Meslekî ve Teknik Eğitim Sempozyumu, MEB, Ankara.
- TUZCU, Ö., (2010),** “Müzik Öğretmeni Adaylarının Mesleki Yeterlik Algıları ve Mesleki Güdülenme Düzeyleri İle Akademik Başarı Algıları Arasındaki İlişki”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TÜRK, Ö., (2008),** “Bilgisayar Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliliklerini Çalışma Ortamlarında Kullanabilirliklerinin Değerlendirilmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TÜRKMEN, H., N., (1998),** Çağımızda Bacasız Sanayi Futbol, İstanbul, TFF Yayınları.
- TÜRK DİL KURUMU, (2005),** Türkçe Sözlük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- URARTU, Ü., (1987),** Futbol, (Teknik,Taktik,Kondisyon) İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- WWW.tffhg.org.tr/,** Hakem Olma Şartları, (20.03.2012).
- YARDIMCI, O., (1996),** Futbol Kültürü ve Eğitimi, Tokat, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Matbaası.
- YEĞİN, A., (2007),** Yeni Lügat, İstanbul, Hizmet Vakfı Yayınları.
- YENİGÜN, H.,S., (1997),** “Amatör Futbolcuların Sosyo-Ekonomik Durumlarının Araştırılması”, *Bitirme Tezi*, Ege Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, İzmir.
- YETİM, A., CENGİZ, R., (2010),** İletişim ve Spor, Ankara, Berikan Yayınevi.
- YILDIZ, D., (1979),** Türk Spor Tarihi, İstanbul, Eko Matbaası.

EKLER

BÖLÜM I

Değerli Hakemler,

Bu anket, “Bulundukları Klasmanlara Göre Futbol Hakemlerinin Mesleki Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi” konulu bir araştırma için veri toplamak amacıyla düzenlenmiştir. Vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacaktır. Vereceğiniz cevapların, samimi duygularınızı yansıtıyor olması, araştırmanın güvenilirliği açısından önemlidir. Anketimize yapacağınız katkıdan dolayı teşekkür eder, yaşantınızda ve görevlerinizde başarılar dilerim.

Ahmet DİNÇ

Niğde Üniversitesi

Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

e-posta: tffadinc@hotmail.com

Kişisel Bilgiler

Yaşınız? _____

Öğrenim Durumunuz?

Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora

Medeni durumunuz? Evli Bekâr

Aylık ortalama geliriniz? _____

Yabancı dil biliyor musunuz? Evet Hayır

Kaç yıldır hakemlik yapıyorsunuz? _____

Hakemlikte bulunduğunuz klasmanınız?

Ük Ükyh Uh Uyh Bh Byh

Futbol hakemliği dışında uğraştığınız başka meslek var mı? Varsa yazınız?

Evet (_____) Hayır

Hakem olmadan önce, lisanslı bir şekilde futbol oynadınız mı? Evet Hayır

BÖLÜM II

Açıklama: Aşağıdaki ölçek mesleki yeterlilikle ilgili ifadelerden oluşmaktadır. Doğru veya yanlış cevap yoktur. İfadeleri dikkatlice okuduktan sonra sizin için uygun olan kutucuğa “X” işareti koyunuz.

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Mesleki geleceğimi ilgilendiren konularda yaptığım planların yolunda gitmesini sağlayabilirim.	1	2	3	4	5
2.	Sorunlarımdan biriside, gerektiği zamanlarda kendimi çalışmaya veremememdir.	1	2	3	4	5
3.	Mesleğimle kendimle ilgili belirlediğim hedeflere nadiren ulaşıyorum.	1	2	3	4	5
4.	İşimde karşıma çıkan beklenmedik sorunların üstesinden başarılı bir şekilde gelemiyorum.	1	2	3	4	5
5.	Mesleğimle ilgili yeni şeyler öğrenmek bana zor geldiğinde öğrenmeye çalışmam.	1	2	3	4	5
6.	Mesleğimle ilgili bir şey yolunda gitmediği anda daha çok çalışırım.	1	2	3	4	5
7.	Mesleki becerilerim konusunda kendimi güvende hissetmiyorum.	1	2	3	4	5
8.	Mesleğim söz konusu olduğunda kendime güveniyorum.	1	2	3	4	5
9.	İşimle ilgili bir şeyler yolunda gitmediğinde kolay pes ederim.	1	2	3	4	5
10.	Mesleğimle ortaya çıkan çoğu sorunla baş etme konusunda kendimi yeterli görmüyorum.	1	2	3	4	5
11.	Yeterince çabaladığım takdirde işimle ilgili zor sorunların her zaman üstesinden gelebilirim.	1	2	3	4	5
12.	Şükür ki, mesleğimle ilgili öngörülemeyen durumlarla nasıl baş edeceğimi biliyorum.	1	2	3	4	5
13.	İşimle ilgili bir sorunum olduğunda genellikle ne yapılması gerektiği ile ilgili bir şeyler düşünebiliyorum.	1	2	3	4	5
14.	Becerilerime güvendiğim için mesleğimle ilgili bir sorun yaşadığımda soğukkanlı kalabiliyorum.	1	2	3	4	5
15.	Mesleğimle ilgili bir sorunla karşılaştığımda birden fazla çözüm yolu bulabiliyorum.	1	2	3	4	5
16.	Mesleğimdeki beklenilmeyen olaylarla başarılı bir şekilde baş edeceğimden eminim.	1	2	3	4	5
17.	Mesleğimle ilgili önüme ne sorun çıkarsa çıksın üstesinden gelecek kapasitedeyim.	1	2	3	4	5
18.	İşimle ilgili yaşadığım geçmiş deneyimlerim, beni mesleki geleceğime çok iyi bir şekilde hazırladı.	1	2	3	4	5
19.	Mesleğimle ilgili belirlediğim hedeflerime ulaşıyorum.	1	2	3	4	5
20.	Kendimi mesleğimin ihtiyaçlarının çoğunu karşılayabilecek kadar donanımlı hissediyorum.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

07.05.1986 tarihinde Kayseri’de doğdum. Servet Akaydın İlkokulu’nda (1992-1997), Sabahat Hıfzı Gözübüyük Ortaokulu’nda (1997-2000), Fevzi Çakmak Lisesi’nde (2000-2003) okudum. 2005 yılında kazandığım Erciyes Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Bölümü’nü 2009 yılında bitirdim.

Lise öğrenimi zamanında Kayserispor alt yapılarında amatör olarak futbol oynadım. Lisans eğitimine devam ettiğim 2007 yılında futbol hakemliğine başladım. 2010 yılında Klasman yükselerek birçok karşılaşmada yardımcı hakemlik görevi yaptım. Halen ulusal klasmanda hakemlik hayatımı sürdürmekte ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi Spor Etkinlikleri A.Ş’ de çalışmaktayım.